राजश्व सुधार कार्ययोजना

अन्तिम प्रतिवेदन

२०७८

लुङ्ग्री गाउँपालिका

लुम्बिनी प्रदेश, रोल्पा

विषय सूची

परिच्छेद १. परिचय १

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ राजश्व सुधार योजनाको औचित्य २

१.३ राजश्व सुधार योजनाको उद्देश्य ३

१.४ राजश्व सुधार योजना तयारीको विधि तथा प्रकृया ४

१.५ कार्ययोजना तयारीका सीमाहरु ६

परिच्छेद २: गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय ७

२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय ७

परिच्छेद ३ स्थानीय तहको राजश्व अधिकार तथा आय संभाव्यता १४

३.१ राजश्व संकलन सम्बन्धि सैवैधानिक र कानुनी व्यवस्था १४

३.१.१ संवैधानिक व्यवस्था १४

३.१.२ कानुनि व्यवस्था १४

३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था १८

३.३ आन्तरिक राजश्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण २०

३.३.१ स्थानीय कर राजस्व २०

३.३.२ गैर कर राजश्व २३

परिच्छेद ४ गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता र आय संकलनको वर्तमान अवस्थाः २९

४.१ गाउँपालिकाको राजश्व परिचालन सम्बन्धि नीति २९

४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता २९

४.२.१ गाउँपालिकाको राजश्व प्रशासन २९

४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन ३२

४.४ राजश्व परिचालनका सवालहरु ३३

परिच्छेद ५ गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना ३५

५.१ स्थानीय राजश्व सुधार तथा परिचालनको परिकल्पना ३५

५.२ स्थानीय तहहरुले राजश्व सुधार र परिचालनका सैद्धान्तिक मान्यताहरु ३५

५.३ मुख्य सुधारका पक्ष ३७

५.४. आगमी तीन वर्षे राजश्व संकलन रणनीति तथा कार्यनीति ३८

५.५ राजश्व सुधार कार्ययोजना ३९

५.५.१. कर राजश्व सुधार कार्ययोजना ३९

५.१.२. गैरकर राजश्व सुधार कार्ययोजना ४०

५.१.३. राजश्व प्रशासन तथा सुशासन सुधार कार्ययोजना ४१

परिच्छेद ६ अपेक्षित नतीजा ४२

६.१ राजश्व वृद्धिः ४२

परिच्छेद ७: आगामी तीन वर्षको राजश्व प्रक्षेपण ४४

७.१ राजश्व प्रक्षेपणको आधारहरु ४४

७.१.१ एकिकृत सम्पत्ति कर वृद्धिः ४४

७.१.२ घरजग्गा बहाल करमा वृद्धिः ४४

७.१.३ व्यवसाय कर वृद्धिको आधारः ४४

७.१.४ विज्ञापन करको वृद्धिको आधारः ४४

७.१.६ सामुदायिक वन भित्रको वन पैदावार विक्रिबाट राजश्व वृद्धिको आधारः ४४

७.१.७ फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क वृद्धिको आधारः ४५
७.१.८ नक्सा पास दस्तुर वृद्धिको आधारः ४५
७.२ तीन वर्षको आय तथा राजश्व प्रक्षेपण ४५
परिच्छेद ८ अनुगमन तथा मूल्याँकन ४९
अनुसूचिहरु ५१

तालिकाहरुको सूची

तालिका १ गा.पा भित्रको जमीनको उपयोग ७
तालिका २ लिङ्ग अनुसार पेसामा संलग्न जनसङ्ख्या (१० वा सोभन्दा माथि मात्र) ८
तालिका ३ वैदेशिक रोजगारीको स्थिति ९
तालिका ४ वडा अनुसार आम्दानीका मुख्य स्रोतहरू ९
तालिका ५ वडा अनुसार घर परिवारको आर्थिक हैसियत ९
तालिका ६ बत्ती बाल्नका लागि प्रयोग गरिने ऊर्जा १०
तालिका ७ वडा अनुसार घरको स्वामित्व १०
तालिका ८ वडा अनुसार घरको बनावट ११
तालिका ९ घरको बनावट ११
तालिका १० वडा अनुसार घरको छाना १२
तालिका ११ लिङ्ग अनुसार साक्षरता विवरण (६ वा सोभन्दा माथि मात्र) १२
तालिका १२ उमेर समूह अनुसार साक्षरता विवरण (६ वा सोभन्दा माथि मात्र) १२
तालिका १३ खानेपानीको विवरण १३
तालिका १४ तहगत राजश्व अधिकार १४
तालिका १५ स्थानीय तहलाई राजश्व अधिकार १५
तालिका १६ आन्तरिक स्रोतको अवस्था १९
तालिका १७ राजश्व प्रशासनको संस्थागत विश्लेषण ३०
तालिका १८ राजश्व परिचालनको वर्तमान अवस्था ३२
तालिका १९ राजश्व सुधार सम्बन्धि रणनीति तथा कार्यनीति ३८
तालिका २० कर राजश्व सुधार योजना ३९
तालिका २१ गैर कर राजश्व सुधार योजना ४०
तालिका २२ प्रशासन तथा सुशासन सुधार योजना ४१
तालिका २३ राजश्व वृद्धि योजना ४२
तालिका २४ राजश्व प्रक्षेपण ४६
तालिका २५ अनुगमन तालिका ५०

अनुसूचीहरुको सूची

अनुसूची १ राजश्व सुधार योजना तयारी क्रममा उपयोग भएका फारमहरु ५१
अनुसूची २ विषयगत विश्लेषणको नमूना फाराम ५७
अनुसुची ३ आय प्रक्षेपणको ढाँचा ६१
अनुसुची ४ राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी कार्यशालामा उपस्थित सहभागीहरु ७०
अनुसुची ५ राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारीको क्रममा लिइएका तस्वीरहरु ७१

परिच्छेद १. परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान २०७२ ले संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको मूल संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहलाई कार्य संचालनको जिम्मेवारी निर्धारण गरेको छ । राज्यशक्तिको बाँडफाँड संविधानको धारा ५७ ले स्पष्टसँग संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा गरिदिएको छ । सोही धारा बमोजिम संविधानको अनुसूची ८ मा स्थानीय तहलाई एकल अधिकारका क्षेत्रहरु निर्धारण गरिएको छ भने अनुसूची ९ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सम्बन्धमा स्पष्ट उल्लेख गरिएको छ । सरकारका तीन तह मध्य स्थानीय तह अन्तर्गत गाउँपालिका र नगरपालिका पर्दछन् भने यसको संख्या ७५३ रहेको छ । संविधानले यी स्थानीय सरकारले पनि कार्यपालिकीय, व्यवस्थापकीय र सीमित न्यायिक अधिकारको प्रयोग आफैं कानुन बनाएर गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

स्थानीय सरकारलाई संविधानले प्रदान गरेको कार्य जिम्मेवारी पुरा गर्न आवश्यक पर्ने स्रोत साधनको परिपूर्तिका लागि निम्न ग्राफ बमोजिमको व्यवस्था गरेको छ ।

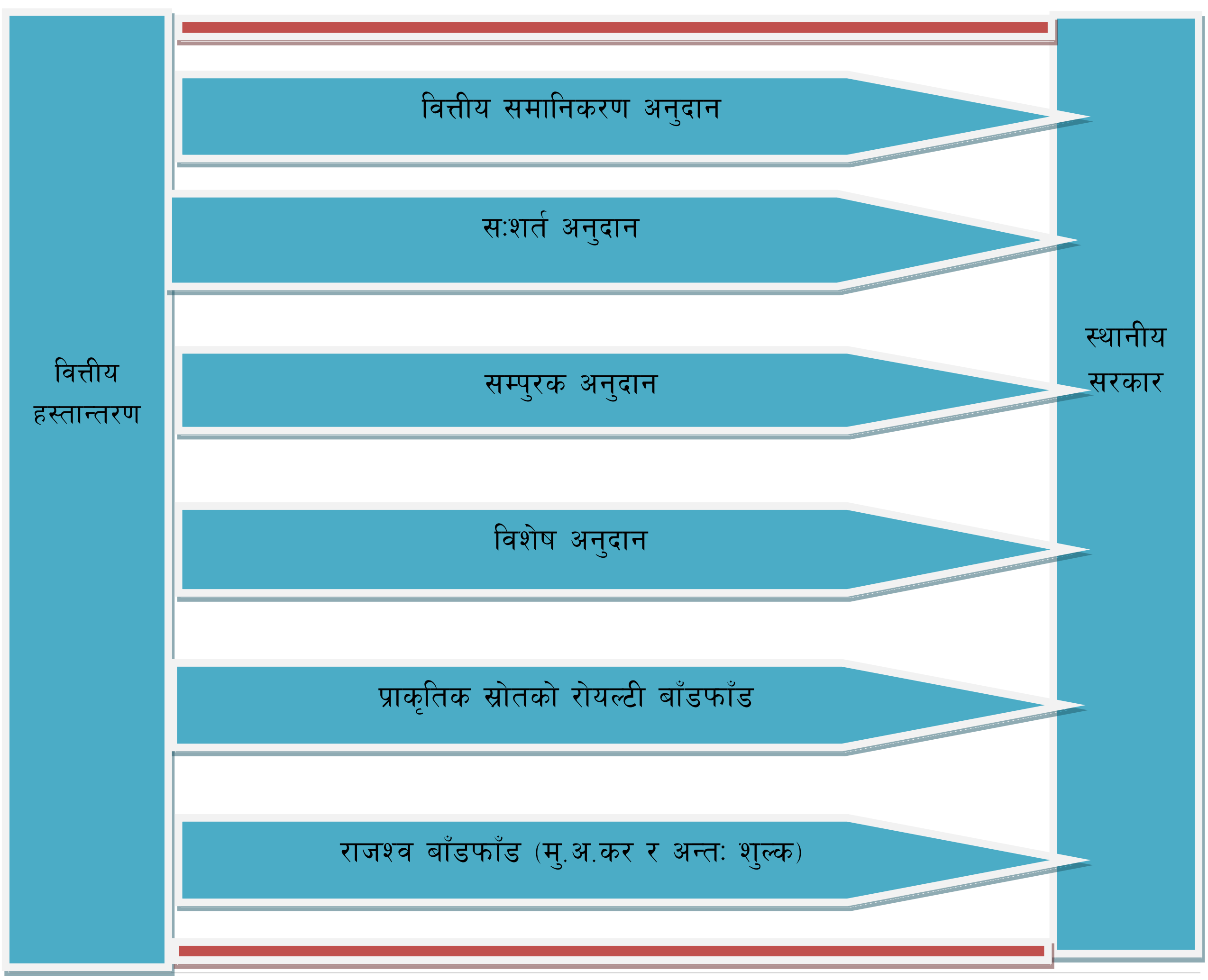

संविधानको भाग १९ मा स्थानीय सरकारको आर्थिक कार्यप्रणाली सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । धारा २२८ ले स्थानीय सरकारले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रको विषयमा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसारपसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश वा स्थानीय तहलाई प्रतिकुल नहुने गरी कानुन बनाई कर लगाउन सक्ने व्यवस्था गरेको छ ।

संविधानको अनुसूची ८ मा स्थानीय सरकारको एकल अधिकार क्षेत्रभित्र स्थानीय राजश्वका अधिकार क्षेत्रहरुको बारेमा उल्लेख गरिदिएको छ, जस अन्तर्गत कर तथा गैरकरका स्रोतको अधिकार प्रदान गरिएको छ । खास गरी सम्पति कर, घर बहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर, भूमिकर, (मालपोत), दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर, मालपोत संकलन रहेका छन् । यसैगरी संविधानको अनुसूची ९ मा रहेको संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको साझा अधिकारको क्षेत्रहरु मध्ये सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड, जरिवाना तथा प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी पर्यटन शुल्क रहेका छन् । यी साझा अधिकारमा रहेका राजश्वका क्षेत्रबाट कर असुली गर्ने कार्य जुन तहको सरकारबाट गर्दा प्रभावकारी हुन्छ सोही तहको सरकारले उठाउनु पर्दछ भन्ने सिद्धान्तबाट प्रेरित भई संघीय कानुनले उल्लेखित साझा अधिकारका क्षेत्रहरुमध्ये प्राकृतिक श्रोत जस्तै ढुङ्गा, गिटी, बालुवा उत्खननतथा निकासी वापतको राजश्व स्थानीय सरकारबाट उठाउँदा प्रभावकारी हुने देखिएकोले संघीय कानुनले स्थानीय सरकारलाई अधिकार दिएको छ ।

स्थानीय सरकार संचालनमा प्रभावकारिता ल्याउन संघीय संसदले स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ जारी गरेको छ । उक्त ऐनको दफा ६५ ले गाउँ/नगरपालिकामा उपाध्यक्ष/उपप्रमुखको अध्यक्षतामा एक स्थानीय राजश्व परामर्श समिति रहने व्यवस्था गरेको छ । राजश्व समितिले राजश्वका श्रोत, दायरा र दर समेतको विश्लेषण गरी आगामी आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुन सक्ने राजश्वको अनुमान कार्यपालिकामा पेश गर्नु पर्ने छ । त्यसैगरी समितिले राजश्वका दर, क्षेत्र लगायतका आधारमा आन्तरिक आयको विश्लेषण र अनुमान गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

सामान्यतया स्थानीय सरकारको मुख्य आय स्रोतहरुमा अन्तर सरकारी वित्त हस्तान्तरण अन्तरगत वार्षिक रुपमा प्राप्त हुँने १) समानिकरण अनुदान, २) सःशर्त अनुदान, ३) विशेष अनुदान र ४) राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त रकम रहेको छ । त्यसैगरी आन्तरिक स्रोत अन्तरगत संविधानत प्राप्त अधिकार क्षेत्रबाट आन्तरिक कर, सेवा शुल्क, दस्तुर तथा राजश्व पर्दछन् छन् ।

१.२ राजश्व सुधार योजनाको औचित्य

नेपालको संविधानको व्यवस्था र स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को व्यवस्था अनुसार नगरपालिका तथा गाउँपालिकाहरुलाई स्थानीय स्तरमा आय संकलन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । आय संकलन गर्नसक्ने अधिकारको क्षेत्र नगरपालिका र गाउँपालिकाको समान छ भने गाउँपालिका र नगरपालिका आफैले कर तथा शुल्कको दर निर्धारण गरी संकलन गर्न सक्ने व्यवस्था छ । स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएका मुख्य करहरुमा सम्पत्ति कर, व्यवसाय कर, घरजग्गा वहाल कर रहेको छ भने शुल्कमा नक्सापास, इजाजत, प्रमाणित, सिफारिश आदि रहेको छ । त्यसैगरी स्थानीय तहले आफ्नो सम्पत्ति परिचालनबाट र सार्वजनिक जग्गाबाट वहाल विटौरी लिन सक्ने व्यवस्था छ । यसका अतिरिक्त स्थानीय तहलाई प्राकृतिक स्रोतहरुको विक्रि,

निकासीबाट समेत आय संकलन गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । कानूनले स्थानीय तहलाई आन्तरिक आय परिचालन गर्नसक्ने उल्लेख्य अधिकार दिएको भएतापनि स्थानीय तहहरुले त्यसको पुर्णरुपमा परिचालन गर्न सकिरहेका छैनन् । जसको मुख्य कारणमा स्थानीय तहको संरचना नयाँ भएकोले त्यसकोलागि आवश्यक नीति तथा कार्यविधि, संगठनात्मक व्यवस्था, सूचना तथा तथ्यांकको स्थापना, आयको सम्भाव्यता अध्ययन, नियन्त्रण प्रणालीको स्थापना आदिको स्थापना तथा अभ्यासको कमी हुनु रहेको छ । यसै तथ्यलाई मध्यनजर गर्दै लुङ्ग्री गाउँपालिकाले आफ्नो आय परिचालन क्षमतामा सुधार ल्याउनको लागि राजश्व सुधार अध्ययन तथा कार्ययोजना तर्जुमा कार्य गरेको छ ।

प्रस्तुत अध्ययन कार्यले स्थानीय तहका प्रतिनिधि, कर्मचारी तथा अन्य सरोकारपक्षहरुलाई आय परिचालन सम्बन्धमा अभिमुखिकरण, आयको दायरा विस्तार, दरमा सुधार, प्रशासनिक व्यवस्थामा सुधार तथा नयाँ स्रोतहरुको पहिचान गरी सो को सम्भाव्यता पहिचान गर्न कार्यशाला आयोजना, कर तथा शुल्कको दर निर्धारणमा सहयोग, तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको स्थापनामा सहयोग गर्ने रहेको छ । यस सिलसिलामा परामर्शदाता संस्थाबाट भए गरेका कार्यहरुलाई समावेश गरी गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजनाको यो प्रतिवेदन तयार भएको छ ।

१.३ राजश्व सुधार योजनाको उद्देश्य

आन्तरिक राजश्व स्थानीय तहको दिर्घकालिन तथा दिगो सेवा प्रवाहको लागि उपयुक्त साधन हो । त्यसकारण यो क्षेत्रलाई अति ध्यानदिइनु पर्ने क्षेत्रको रुपमा हेरिन्छ । राजस्व प्रणालीमा हरेक पालिकाले सुधार ल्याउनु पर्नेभएकाले कार्य योजना बनाइ अगाडि बढ्नु जरुरी छ । राजश्व सुधार कार्य योजनाको मूल उद्देश्य पालिका परिषद्को आन्तरिक राजश्व सुधारको प्रयासलाई प्रवर्द्धन गर्न स्थानीय राजश्वका क्षेत्र पहिचान देखी राजश्व संकलनका लागि अवलम्बन गरिनु पर्ने नीति तथा व्यवहारिक सुझाव प्रदान गर्ने हो ।

यस कार्य योजनाको थप उद्देश्य गाउँपालिकाको आन्तरिक आयको विद्यमान अवस्था, आन्तरिक स्रोतको संभावना तथा आगामी आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण सहितको राजश्व सुधारकालागि भविष्यपरक योजना तयार गर्नु हो । यस कार्यको विशिष्टिकृत उद्देश्य देहाय अनुसार रहेका छन्:

- स्थानीय तहको आय अधिकार तथा सुधार योजना सम्बन्धमा प्रमुख, उपप्रमुख, वडा अध्यक्षहरु, राजश्व परामर्श समिति, शाखा प्रमुखहरु, राजश्व प्रशासनमा सम्लग्न कर्मचारी तथा सराकारवालाहरुलाई अभिमुखिकरण गर्ने ।
- आन्तरिक आय वृद्धिको लागि आयका प्रमुख स्रोतहरुको सम्भावना र यथार्थ असुलीमा भएको फरकको पहिचान गर्ने ।
- आन्तरिक आयको वृद्धिदर तथा कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्साको वृद्धिदरको विश्लेषण गर्ने ।
- राजश्व प्रशासनको संस्थागत व्यवस्था, विलिङ्ग तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको विश्लेषण गर्ने ।
- गाउँपालिकाको आन्तरिक आय वृद्धिका सम्भावनाहरु पहिचान गरी आय सुधार रणनीति र प्रक्षेपण सहितको आन्तरिक आय सुदृढिकरण कार्ययोजना तयार गर्ने ।
- आयका नयाँ सम्भावनाहरुको पहिचान गर्ने ।
- गाउँपालिकाले अपनाउनु पर्ने आय सुधार रणनीति सहितको राजश्व सुधार कार्य योजना तयार गर्ने ।

- आय परिचालनको लागि क्षमता विकासका मुख्य क्षेत्रहरुको पहिचान गरी सुझाव प्रदान गर्ने ।
- राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारीको प्रकृयागत मार्गदर्शन तयार गर्ने ।

१.४ राजश्व सुधार योजना तयारीको विधि तथा प्रकृया

उल्लेखित कार्यका लागि सम्बन्धित विभिन्न सन्दर्भ सामाग्रीहरुको अध्ययन, तथ्याङ्क तथा सूचना संकलनका लागि आवश्यक फारमहरुको विकास, तथ्याङ्क संकलन तथा विश्लेषण, सहभागिता मूलक छलफल, कार्यशाला गोष्ठी तथा प्रस्तुतीकरण जस्ता विधिहरु प्रयोग गरिनेछ । अध्ययनका क्रममा अवलम्बन गरिएका विधिहरुलाई देहायका चरण अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

१. राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी निर्णय र समय सारिणी निर्धारण
२. योजना तर्जुमाको कार्यदल गठन
३. योजना तर्जुमाका लागि आवश्यक सन्दर्भ सामग्रीहरुको संकलन तथा अध्ययन
४. प्रारम्भिक कार्यशालाको आयोजना
५. सूचना तथा तथ्यांक संकलन एवम विश्लेषण
६. राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी (प्रारम्भिक)
७. योजनाको मस्यौदा तयारी
८. राजस्व संभावना विश्लेषण र राजस्व प्रक्षेपण
९. मस्यौदाको पुनरावलोकन र सुझाव संकलन
१०. अन्तिम मस्यौदा तयारी
११. कार्यपालिकाबाट स्वीकृति

चरण १ प्रथम सम्पर्क र गृहकार्य

१.१ प्रारंभिक बैठकः सेवा प्रदायक संस्थासँग कार्य सम्झौता भए पछि राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि परामर्शदाताको टोलीले गाउँपालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत तथा राजश्व शाखा प्रमुखसँग

भर्च्युअल माध्यमबाट छलफल गरी आगामी कार्य दिशा तयार गरेको थियो । साथै यस कार्यबाट हासिल गर्न खोजिएको उपलब्धीहरुका बारेमा जानकारी तथा छलफल गरिएको थियो ।

१.२ सन्दर्भ सामाग्री अध्ययन तथा पुनरावलोकन: प्रारम्भिक बैठक पछि परामर्शदाता समुहबाट पालिका र विभिन्न स्रोतहरुबाट सन्दर्भ सामाग्रीहरु संकलन गरी अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरियो ।

१.३ तथ्यांक/सूचना संकलन फारमहरुको विकास: सन्दर्भ सामाग्रीको अध्ययन तथा विश्लेषण पश्चात् परामर्शदाताबाट तथ्यांक तथा सूचना संकलनका लागि आवश्यक फारमहरुको विकास गरियो ।

चरण २: राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारीका लागि अभिमुखिकरण

२.१ अभिमुखीकरण कार्यक्रम: लुङ्ग्री गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारीका सिलसिलामा गाउँपालिकामा एक दिने अभिमुखिकरण कार्यक्रम मिति २०७८ माघ ५ गतेका दिन संचालन गरियो । सो अभिमुखिकरणमा गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरु, राजश्व परामर्श समिति, कर्मचारीहरु तथा अन्य सरोकारपक्षहरु गरी २२ जानाको उपस्थिति रहेको थियो ।

कार्यक्रममा सहजकर्ताहरुले स्थानीय तहको राजश्व अधिकारका सैद्धान्तिक तथा कानुनी र प्रशासनिक पक्षहरुको प्रस्तुती र त्यसमाथि छलफल गराएका थिए । गाउँपालिकाको आन्तरिक आयका मुख्य स्रोतहरु, तिनको सम्भाव्यता तथा हालको परिचालनको अवस्थावारे छलफल भई सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरुमा समेत बुँदागत रुपमा छलफल गरिएको थियो । कार्यक्रमको अन्तिम विषयवस्तुको रुपमा राजश्व सुधार कार्ययोजनाको प्रतिवेदन तयारीका लागि आवश्यक पर्ने सूचनाहरुको आवश्यकतावारे छलफल गरि राजश्व सुधार कार्ययोजनाको लागि तथ्यांक प्राप्त गर्ने विधि, राजश्वका दर र दायरा अनुमान गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने विषयहरु तथा अन्य प्राविधिक पक्षहरुलाई समेटी प्रस्तुतीकरण तथा छफिल गरिएको थियो ।

२.२ राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यदल गठन: यस प्रयोजनका लागि साविकको राजश्व परामर्श समिति लाईनै जिम्मेवारी दिने निर्णय भए अनुरुप भैरहेको परामर्श समितिको नाम सय प्रकार छ:

१. संयोजक: श्री भिमकला बुढाथोकी, ९८४७९५४९१७
२. सदस्य: श्री बद्रि प्रसाद शर्मा वाग्ले, ९८५७८२४५६६
३. सदस्य श्री हर्क नारायण गिरी, ९८४४९४१४८६
४. सदस्य: श्री खैमली धर्ती, ९८४०७४१०७३
५. सदस्य श्री भिम बहादुर जि.सी., ९८६९०३८२४३
६. सदस्य: श्री बसन्त न्यौपाने, ९८५७८८४३४३३

चरण ३ तथ्यांक/सूचना संकलन

अध्ययनका क्रममा परामर्शदाताद्धारा पालिकाका विभिन्न शाखाहरु, सरोकारवाला पक्षहरु, स्थलगत भ्रमण तथा अवलोकनबाट आवश्यक तथ्यांक एवं सूचनाहरु संकलन गरिएको थियो । अध्ययनका क्रममा निम्न क्षेत्रगत तथ्यांक एवं सूचनाहरु संकलन गरिएको थियो:

- राजश्वको प्रशासनिक व्यवस्था तथा सूचना प्रवाह सम्बन्धी विवरण
- गत ३ वर्ष तथा चालु वर्षको हालसम्मको यथार्थ आय विवरण
- आन्तरिक आय संकलनको अवस्था, स्रोत, क्षेत्र तथा दर सम्बन्धी विस्तृत विवरण
- आन्तरिक आय संकलनको संभावित नयाँ क्षेत्रहरु सम्बन्धी तथ्यांक तथा सूचना (सम्बन्धित तथ्यांक, सरोकार पक्षहरु सँग छलफल, स्थलगत भ्रमण तथा अवलोकन बाट)

चरण ४ प्रतिवेदन प्रस्तुती

४.१ तथ्याङ्क विश्लेषण तथा प्रारम्भिक मस्यौदा तयारी:

प्रारम्भिक छलफल, अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यांक तथा सुचनाहरुलाई आवश्यकता अनुसार विभिन्न तथ्यांकिय औजारहरु तथा विधि तथा सुत्रहरुको प्रयोग गरि विश्लेषण गरियो । यसरी विभिन्न विधिहरुबाट विश्लेषण गरि प्राप्त नतिजा तथा जानकारीहरुलाई व्यवस्थित रुपले तालिकामा प्रस्तुत गरि राजश्व सुधार कार्ययोजनाको प्रारम्भिक मस्यौदा प्रतिवेदन तयार गरी गाउँपालिकामा पठाईएको थियो ।

४.२ अन्तिम कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना:

गाउँपालिकाको आयोजनामा मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुती तथा सो उपर सुझाव संकलनको लागि २०७८ चैत्र १५ गतेका दिन एकदिने कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरियो र सो कार्यशालामा शिर्षकगत रुपमा मस्यौदा प्रतिवेदन पेश गरी सो माथि छलफल गरी आएका सुझावहरु संकलन गरी यो प्रतिवेदनमा समावेस गरिएको छ ।

४.३ अन्तिम प्रतिवेदन पेश:

गाउँपालिकाको गोष्ठिबाट प्राप्त सुझावहरुलाई समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरी छपाई तथा बाईन्डिङ्ग गरी गाउँपालिका र प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, लुम्बिनीमा पेश गरिएको हो ।

१.५ कार्ययोजना तयारीका सीमाहरु

१. करदाताको एकिन लगत नहुनु: पालिकामा करदाताको मोटामोटि लगत भए तापनि एकिन लगत नहुँदा राजश्व प्रक्षेपणमा केहि जटिलता पर्न गएको अवस्था छ ।
२. यो योजना तयारी गर्नलाई गाउँपालिकासँग वर्तमानका तथा संभावित विभिन्न विषयका करदाताहरुको एकिन संख्या नभएको हुँदा सामान्य अनुमानका आधारमा राजश्व प्रक्षेपण गरिएको अवस्था छ ।

परिच्छेद २: गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

संधीय गणतन्त्र राज्य नेपालको लुम्बिनी प्रदेश अर्न्तगत रोल्पा जिल्लाको १० वटा स्थानीय तह मध्येको लुङग्री गाँउपालिका पनि एक हो । यस गाँउपालिकाको केन्द्र बडाचौरमा रहेको छ । यस गाँउपालिका रोल्पा जिल्ला सदरमुकाम लिवाङ देखी ३५ कि.मि. उत्तरी पुर्व भागमा अवस्थिती रहेको छ । सातवटा वडाहरु रहेका (पाङ, सिर्प, बडाचौर, गुम्चाल, हार्जङ) यस गाँउपालिकाको क्षेत्रफल १३५.२४ वर्ग कि.मि. र जनसंख्या (२०६८ अनुसार) २३६३१ तथा पालिका बाट २०७४मा तयार पारिएको पार्श्वचित्र अनुसार २८४८४ रहेको छ । साविकका ५ वटा गाउ विकास समितिहरु मिलाइएर बनेको यस लुङग्री गाँउपालिकाको सिमाना पूर्वमा नौबाहिनी गा.पा प्युठान, पश्चिममा सुनछहरी गाउँपालिका र सुनिल स्मृति गाँउपालिका, उत्तरमा सुनछहरी र दक्षिणमा प्युठान र सुनिल स्मृति गाँउपालिका रहेका छन् ।

<u>भू-उपयोग, क्षेत्रफल र भूबनौट</u>

लुङग्री गाउँपालिकाको कूल क्षेत्रफल १३५.२४ वर्ग किलोमिटर मध्ये करिव ४७ प्रतिशत भाग वन जंगलले ढाकेको छ भने बस्ती वा आवादी २.८८ प्रतिशत छ ।

यस गाउँपालिकाको कूल खेतीयोग्य जमिन मध्य १० प्रतिशत जमिनमा मात्र सिँचाइ उपलब्ध छ भने बाँकी ९० प्रतिशत जग्गामा वर्षात्को सिचाईंमा भर पर्नु पर्दछ । यहाँका खेतहरू नदी किनारमा रहेका र हावापानीको अनुचित प्रवाहले गर्दा खेती उब्जनी सन्तोषजनक नहुने गरेको छ । गाउँपालिका बनेसँगै अन्यत्र जस्तै यहाँ पनि बस्ती विस्तारको क्रम एकदमै बढेर गएकाले खेतीयोग्य जमिन क्रमशः मासिँदै गएको देखिन्छ ।

तालिका १ गा.पा भित्रको जमीनको उपयोग

वडा नं.	खेतीयोग्य जमिन वा कृषि क्षेत्र	वन जङ्गल तथा झाडी क्षेत्र	बस्ती वा आवास क्षेत्र	जम्मा
१.	७.३२	४.१०३	०.५३६	११.९४
२.	५.९३	१.६०७	०.२८४	६.५७३
३.	६.२७	४.३१२	०.२२२	१२.१५
४.	५.६४	१०.२८	०.५७६	१७.११
५.	५.१	७.६०७	०.२२	१३.३६
६.	७.७६	८.२३८	०.३८६	१६.०२
७	३.७६	६.५	०.९२४	११.१८४
जम्मा	३२.३८(४१.९%)	३६.१४(४६.८४%)	२.२२४(२.८८%)	७७.१५

स्रोतः गा.पा. पार्श्वचित्र, २०७४

भौतिक पूर्वाधारः

सडक

यस गाउँपालिकाभित्र कालोपत्रे, र ग्राभेल सडक अझै भईनसकेको स्पष्ट हुन्छ । धुलाम्मे सडक नै जम्मा १०३.०३३ किलो मिटर रहेको छ ।

पेशागत विवरण

तलका तालिकाहरूमा लुङग्री गाउँपालिकाका बासिन्दाहरूले जीवन निर्वाहका लागि अवलम्बन गरेका पेसा सम्बन्धी विविध विवरणहरू प्रस्तुत गरिएका छन् । पेसाहरूलाई कृषि तथा पशुपालन, नोकरी, व्यापार व्यवसाय, विद्यार्थी र अन्य (ज्यालादारी, वैदेशिक रोजगारी, धार्मिक पुरोहित्याइँ, परम्परागत पेसा तथा कुनै कार्य नगर्ने) गरी वर्गीकरण गरिएको छ ।

लुङग्री गाउँपालिकामा कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा संलग्न र अध्ययन कार्य (विद्यार्थी) मा संलग्नहरूको प्रतिशत अधिक देखिन्छ । गाउँपालिका भएकाले पनि यहाँ नोकरी पेसा र व्यापार व्यवसायमा संलग्नहरूको प्रतिशत न्यून रहेको छ । तलको तालिकाबाट सो कुरा स्पष्ट हुन्छ ।

लिङ्ग अनुसार पेसा

तालिका २ लिङ्ग अनुसार पेसामा संलग्न जनसङ्ख्या (१० वा सोभन्दा माथि मात्र)

वडा नं.	कृषि पशुपालन		नोकरी		व्यापार व्यवसाय		विद्यार्थी		अन्य		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
पुरुष	१०५०	४४.३	१८०	७.६	८१	३.४	९९७	४२.०	६४	२.७	२३७२	५०.६
महिला	१२७८	५५.२	८३	३.६	३८	१.६	८६६	३७.४	४९	२.१	२३१४	४९.४
जम्मा	२३२८	४९.७	२६३	५.६	११९	२.५	१८६३	३९.८	११३	२.४	४६८६	१००

अन्य (ज्यालादारी, वैदेशिक रोजगारी, धार्मिक कार्य, पेसागत कार्य तथा कुनै काम नगर्ने), (स्रोत : सर्भे डाटा २०१८)

लैङ्गिक आधारमा पेसाको विश्लेषण गर्दा लुङग्री मा पुरुषको तुलनामा धेरै महिलाहरू कृषि तथा पशुपालनमा संलग्न रहेको पाइयो । यहाँ नोकरी पेसामा लागेका महिलाहरू पुरुषको तुलनामा आधाभन्दा पनि थोरै छन् । अन्य पेसामा पनि महिलाको भन्दा पुरुषकै प्रतिशत बढी छ ।

यस गाउँपालिकाबाट रोजगारीका सिलसिलामा जानेहरूमध्ये अधिकांश (८४.९ प्रतिशत) व्यक्तिहरू भारततिर गएको देखिन्छ । खाडी मुलुकमा ८.८ प्रतिशत र अन्य मुलुकमा ६.३ प्रतिशत रोजगारीका लागि गएको देखिन्छ, जुन कुरा तलको तालिकाबाट पुष्टि हुन्छ ।

तालिका ३ वैदेशिक रोजगारीको स्थिति

विदेश गएकाको सङ्ख्या	मुलुक अनुसार वैदेशिक रोजगारीमा गएकाको सङ्ख्या		
	भारत	खाडी मुलक	अन्य देश
महिला	२२	५	३
पुरुष	३१५	४०	१०
जम्मा	३३७	४५	१३

स्रोतः गा.पा. पार्श्वचित्र, २०७४

आम्दानीका मुख्य स्रोतहरू

तालिका ४ वडा अनुसार आम्दानीका मुख्य स्रोतहरू

वडा नं.	कृषि		मासिक तलब		ज्यालादारी		व्यापार व्यवसाय		वैदेशिक रोजगार		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१.	१०३	२४.४	२३	४१	४	१२.२	१०	२३.३	१२	१८	१५२	२४.३
२.	५१	१२	४	७.२	२	६	१	२.४	६	८.४	६४	१०.३
३.	३०	७.१	७		२	६	७		१७	२३.७	६३	१०
४.	३५	८.३	२	३.६	६	१८.२	९		२०	२७.८	७२	११.६
५.	४३	१०.२	४		९	२७.३	७		१	१.४	६४	१०.३
६.	७५	१७.८	७		३	९	४	९.४	२	२.८	९१	१४.६
७.	८५	२०.२	९		७	२१.३	५	११.७	१४	१९.५	१२०	१९.२
जम्मा	४२२	६७.५	५६	८.९	३३	५.२	४३	६.९	७२	११.६	६२६	१००

(स्रोत : सर्भे डाटा २०१८)

माथिको तालिकाको विश्लेषण गर्दा लुङ्ग्री गाउँपालिकाका अधिकांश बासिन्दाहरू ६७.५ प्रतिशत) को आम्दानीको मुख्यस्रोत कृषि रहेको देखिन्छ । आम्दानीका अन्य स्रोतहरूमध्ये वैदेशिक रोजगारीबाट हुने आय दोस्रो स्थानमा रहेको र मासिक तलबबाट हुने आम्दानीको स्रोत तेस्रो स्थानमा रहेको देखिन्छ । व्यापार व्यवसाय र ज्यालादारीबाट हुने आयआर्जनको स्रोत निकै न्यून देखा पर्छ ।

आर्थिक हैसियत

तालिका ५ वडा अनुसार घर परिवारको आर्थिक हैसियत

वार्ड नं.	धेरै गरीब		गरीब		निम्न मध्यम वर्ग		मध्यम वर्ग		धनी		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१	४	१५.३	२४	१५.७	९१	२८.७	३३	१६			१५२	२३.४
२	१	३.९	२१	१३.९	३९	१२.३	२२	१०.७			८३	१२.८
३	५	१६	१६	१०.६	२८	८.९	१२	५,६			६१	९.४
४	१	१९.३	२३	१५.१	३३	१०.४	८७	४२.३			१४४	२२
५	१	१९.३	१	०.६	२०	६.३	२२	१०.६			४४	७
६	५	१६	१३	८.६	५२	१६.३	११	५.४			८१	१२.५
७	९	१९.३	५४	३५.६	५	१.६	१९	९.२			८७	१३.४
जम्मा	२६	३.९	१५२	२३.४	३१८	४८.७	२०६	३१.५			६५२	१००

स्रोतः गा.पा. पार्श्वचित्र, २०७४

उर्जा

सन् २०१८ मा गरिएको सर्वेक्षणमा परिस्थितिमा निकै परिवर्तन आएको छ । अहिले गाउँका अधिकांश वडाहरूमा बिजुली बत्ती पुगिसकेको छ । वर्तमानमा उज्यालो/बत्ती तथा विद्युत्/ऊर्जाको प्रयोग निम्नानुसार छ ।

तालिका ६ बत्ती बाल्नका लागि प्रयोग गरिने ऊर्जा

वडा नं.	सोलार		मट्टीतेल		गोबरग्याँस		बिजुली		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१.	९५	९५					५	५	१००	
२.	२०	२०					८०	८०	१००	
३.	३१	३१					७१	७१	१०२	
४.	३१	३१					७१	७१	१०२	
५.	१२	१२					८८	८८	१००	
६.	७८	७८					२२	२२	१००	
७.	९७	९७							९७	
जम्मा	३६४	५१.५					३३७	४७.७	७०७	

(स्रोत : सर्भे डाटा २०१८)

सन् २०१८ को तथ्याङ्क हेर्दा यहाँका बासिन्दाहरूले अझै पनि इन्धनका लागि काठ दाउराकै अधिक प्रयोग गरिरहेको देखिन्छ ।

भवन तथा आवास

तलको तालिका अनुसार घरको स्वामित्वका बारेमा विश्लेषण गर्दा महिलाको तुलनामा पुरुषको स्वामित्व निकै बढी देखिन्छ । यहाँ पुरुषको स्वामित्व ९६.३ प्रतिशत छ भने महिलाको जम्मा ३.७ प्रतिशत रहेको छ । महिलाहरूभित्र हेर्दा सबभन्दा बढी वडा नं. ६ मा महिलाको स्वामित्व उल्लेख्य छ भने त्यसपछि वडा नं. १ र २ मा रहेको देखिन्छ :

तालिका ७ वडा अनुसार घरको स्वामित्व

वार्ड नं.	महिला		पुरुष		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१	३		१४५		१४८	३२.३
२	३		६१		६४	१४
३	२		४७		४९	१०.७
४	१		५६		५७	१२.४
५	१		४३		४४	९.६
६	५		७६		८१	१७.७
७	२		१२		१४	३.३
जम्मा	१७	३.७	४४०	९६.३	४५७	१००

(स्रोत : सर्भे डाटा २०१८)

घरको बनावटको अवस्था

तलको तालिकामा वडागत रूपमा बनावटको किसिम (माटोबाट निर्मित, सिमेन्ट जोडाइ, पिलर सिस्टम र काठको पिलर) अनुसार घरधुरीहरूको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ८ वडा अनुसार घरको बनावट

वडा नं.	माटोको जोडाई		सिमेन्ट जोडाई		सिमेन्ट पिलर		काठको पिलर		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१	७३	१७.४	२	९.२	१	५.८			७६	१६.३
२	४३	१०.३	५	२३.८	१	५.८			४९	१०.५
३	२६	६.२	२	९.२	६	३५.२			४४	९.४
४	४६	११	४	१९	१	५.८			५१	१०.९
५	७५	१७.९	३	१४.२	३	१७.६			८१	१७.३
६	६५	१५.५	२	९.२	४	२३.५			७१	१५.२
७	९०	२१.५	३	१४.२	१	५.८			९४	२०.२
जम्मा	४१८	८९.७	२१	४.५	१७	३.६			४६६	१००

(स्रोत : सर्भे डाटा २०१८)

माथिको तालिकाका आधारमा लुङग्री गाउँपालिकामा माटोको जोडाइका घरहरूको प्रतिशत ८९.७ सिमेन्ट जोडाइका घरहरूको प्रतिशत ४.५ सिमेन्ट पिलर भएका घरहरूको प्रतिशत ३.६ र उपर्युक्त विवरण सन् २०११ को जनगणनाको विवरणसँग मिल्दोजुल्दो छ । तुलनाका लागि सन् २०११ को जनगणनामा सो सम्बन्धी विवरण निम्न किसिमको थियो ।

तालिका ९ घरको बनावट

क.सं.	सहसूचकहरू	जनगणना, २०११		सर्भेक्षण, २०१८	
		घरधुरीहरू	प्रतिशत	घरधुरीहरू	प्रतिशत
१.	माटोको जोडाइ/कच्ची इँटा	५२०	९९		८९.७
२.	सिमेन्टको जोडाइ/सिमेन्ट ब्लक	३	०.५		४.५
३.	पिलर सहितको आरसीसी	२	०.३		३.६
४.	काठको पिलर (धुरीखाँबो) भएका				
५.	अन्य				
६.	नखुलेको				
	जम्मा	५२५	१००	४६६	१००.०

(स्रोत : जनगणना सन् २०१८)

उपरोक्त दुई खाले विवरणहरूको तुलनात्मक विश्लेषण गर्दा लुङग्री गाउँपालिकामा पिलर सहितका आरसीसी घरहरूको सङ्ख्या क्रमशः बढ्दै गएको देखिन्छ ।

घरको छानाको अवस्था

तलको तालिकामा छानाको प्रकारका आधारमा घरधुरीहरूको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १० वडा अनुसार घरको छाना

वडा नं.	खरको		जस्तापाताको		सिमेन्ट ढलान		खपडा वा ढुङ्गा		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१	९२	२१.२	७४	२८.४	१	६.६	१२४	९.३	२९१	१३.६
२	४०	९.२	३१	११.९	१	६.६	११६	८.७	२८८	१३.४
३	४०	९.२	४३	१६.५	६	४०	२२४	१६.८	३१३	१४.६
४	७०	१६.२	३०	११.५	१	६.६	२२०	१६.५	३२१	१५
५	८०	१८.५	१९	७.३	३	२०	२१०	१५.७	३१२	१४.५
६	५१	११.८	५२	२०	२	१३.३	२१५	१६.१	३२०	१४.९
७	५९	१३.६	११	४.२	१	६.६	२२१	१६.६	२९२	१३.६
जम्मा	४३२	२०.२	२६०	१२.६	१५	०.७	१३३०	६२.२	२१३७	१००

(स्रोत : सर्भे डाटा २०१८)

उपरोक्त तालिकाको विश्लेषण गर्दा लुङग्री गाउँपालिकामा अझै पनि खपडा वा ढुङ्गाले छाएका घरहरूको सङ्ख्या अधिक (६२.२ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ ।

शिक्षा

लुङग्रीमा पुरुष र महिला दुवैको साक्षरता प्रतिशत सामान्यतया सन्तोषजनक नै देखा पर्छ । तर पुरुषहरूको सापेक्षतामा लुङग्री अझै पनि निरक्षर महिलाहरूको सङ्ख्या (५०.८ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ ।

तालिका ११ लिङ्ग अनुसार साक्षरता विवरण (६ वा सोभन्दा माथि मात्र)

लिङ्ग	निरक्षर		साक्षर		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
महिला	३२०	३१.४	२१९९	५५.८	२५१९	५०.८
पुरुष	७००	६८.६	१७४२	४४.२	२४४२	४९.२
जम्मा	१०२०	२०.६	३९४१	७९.४	४९६१	१००.०

स्रोत: गा.पा. पार्श्वचित्र, २०७४

तालिका१२ उमेर समूह अनुसार साक्षरता विवरण (६ वा सोभन्दा माथि मात्र)

उमेर समूह	निरक्षर		साक्षर		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१० वर्षभन्दा कम	७६	२७.६	१९९	७२.४	२७५	५.५
१०–१४ वर्ष	१५	२.२	६६५	९७.८	६८०	१३.७
१५–१९ वर्ष	६	०.७	८६०	९९.३	८६६	१७.५
२०–२४ वर्ष	२३	३.०	७४२	९७.०	७६५	१५.४
२५–२९ वर्ष	२६	६.५	३७५	९३.५	४०१	८.१
३०–३४ वर्ष	५३	२१.९	१८९	७८.१	२४२	४.९
३५–३९ वर्ष	५८	२३.९	१८५	७६.१	२४३	४.९
४०–४४ वर्ष	१४०	३९.९	२११	६०.१	३५१	७.१

४५–४९ वर्ष	१९७	४६.०	२३१	५४.०	४२८	८.६
५०–५४ वर्ष	१३५	४८.४	१४४	५१.६	२७९	५.६
५५–५९ वर्ष	६५	४६.१	७६	५३.९	१४१	२.८
५०–६४ वर्ष	७२	६९.२	३२	३०.८	१०४	२.१
६५–६९ वर्ष	४७	७५.८	१५	२४.२	६२	१.२
७०–७४ वर्ष	४७	८३.९	९	१६.१	५६	१.१
७५ वर्षभन्दा माथि	६०	८८.२	8	११.८	६८	१.४
जम्मा	१०२०	२०.६	३९४१	७९.४	४९६१	१००.०

(स्रोत : सर्भे डाटा २०१८)

खानेपानी तथा सरसफाई

यस गाउँपालिकामा पनि खानेपानीको आपूर्तिका लागि सामान्यतया तल उल्लिखित तिन विधि अपनाइएको देखिन्छ ।

तालिका १३ खानेपानीको विवरण

१	दाइबाङ, ऐपे, छेउडर, मादर, खदर, पाङ आदि	६
२	सिर्प, राज्थर, मगरठोक, घर्तिठोक, काफलचौर आदि	५
३	गोठेचौर, देउराली, सिमगिठा, जुतुङखोला, खरिखोला, धाराखर्क, पलमागैहिरा, चिउरापाखा, औलेसारी, निराही, सुर्के, धारा, सिम्लेनीखोला आदि	१३
४	साल्डाँडा, कुन्जरी, सानोनम्जा, ठुलोनम्जा आदि	४
५	सेवार, गोठीवाङ, बज्याङ, किलाचौर, बलाले, आदि	५
६	पाटिगुम्चाल, राजीपाटी, डिम्स, गरगरे, उपल्लोगुम्चाल, तल्लोगुम्चाल आदि	६
७	हार्जङ ठुलोगाउँ,छहरेखुङ, घोरलकाटे, भैसाछापे, उदिनढुङगा आदि	६

सन् २०१८ मा आइपुग्दा उक्त स्थितिमा निकै परिवर्तन आएको देखिन्छ । खानेपानी आयोजना सम्पन्न भएपछि जनताको सरसफाई सम्बन्धी चेतनामा धेरै परिवर्तन आएको कुरा यसबाट पुष्टि हुन्छ । हाल यस गाउँपालिकाका झण्डै ९४.४४ प्रतिशत घरधुरीले आफ्नो घरमा शौचालय रहेको बताएका छन् ।

परिच्छेद ३ स्थानीय तहको राजश्व अधिकार तथा आय संभाव्यता

३.१ राजश्व संकलन सम्बन्धि सैबैधानिक र कानुनी व्यवस्था

३.१.१ संवैधानिक व्यवस्था

स्थानीय तहको राजश्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानीक तथा कानुनी व्यवस्था नेपालको संविधान, २०७२ को अनुसूची ८ मा रहेको स्थानीय तहको २२ वटा एकल अधिकार मध्ये राजश्व अधिकार एक हो । उपलब्ध कानुनी व्यवस्था अनुसार गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको सम्भाव्यतालाई शिर्षकगत रुपमा विस्तृतमा विश्लेषण गरिएको छ । यसबाट आन्तरिक आय परिचालनको अवस्था तथा सम्भावनाको विस्तृत विश्लेषण भई पहिचान गरिएको मुद्दाहरुलाई राजश्व सुधार कार्ययोजनाले संवोधन गर्ने विश्वास लिइएको छ । संविधानले राजश्व अधिकार अन्तर्गत तीन तहका सरकारलाई देहाय बमोजिमका अधिकार प्रदान गरेको छ ।

तालिका १४ तहगत राजश्व अधिकार

संघीय सरकार	प्रदेश सरकार	स्थानीय सरकार	साझा अधिकार
• भन्सार • अन्तःशुल्क • मू.अ.कर • संस्थागत आयकर • व्यक्तिगत आयकर • पारिश्रमिक कर • राहदानी शुल्क • भिसा शुल्क • पर्यटन दस्तुर • सेवाशुल्क दस्तुर • दण्ड जरिवाना	• घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क • मनोरञ्जन कर • विज्ञापन कर • सवारी साधन कर • पर्यटन शुल्क • कृषि आयमा कर • सेवा शुल्क दस्तुर • दण्ड जरिवाना	• सम्पत्ति कर • मनोरञ्जन कर • सवारी साधन कर • घर जग्गा बहाल कर • विज्ञापन कर • व्यवसाय कर • घर जग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर • प्राकृतिक स्रोतको आय • सेवा शुल्क दस्तुर • दण्ड जरिवाना	• सेवा शुल्क • दस्तुर • दण्ड जरिवना • प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी • पर्यटन शुल्क

स्रोत: नेपालको संविधान २०७२

३.१.२ कानुनि व्यवस्था

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ५४ देखी ६३ सम्म स्थानीय सरकारको वित्तीय व्यवस्थाका विषयमा उल्लोख गरिएको छ ।

स्थानीय तहलाई सम्पत्ति कर, घर बहाल कर, घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, सेवाशुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर, भूमिकर मालपोत), दण्डजरिवाना, मनोरञ्जन करलाई स्थानीय तहको एकल अधिकार क्षेत्रभित्र राखेको छ । साथै संविधानको अनुसूची ९ मा सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, पर्यटन शुल्क लगाउने अधिकार तीनै तहको साझा अधिकारको रुपमा राखिएको छ । त्यसैगरी अनुसूची ६ मा घरजग्गा रजिष्टेशन शुल्क, सवारी साधन कर,

मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर, पर्यटन, कृषि आयमा कर, सेवाशुल्क दस्तुर, दण्ड जरिवाना प्रदेश सरकारको अधिकारक्षेत्रको रुपमा राखेको छ। साथै अनुसूची ५ ले संघीय सरकारलाई भन्सार, अन्तशुल्क, मूल्य अभिवृद्धि कर, संस्थागत आयकर, व्यक्तिगत आयकर, पारिश्रमिक कर तथा राहादानी शुल्क, भिसा शुल्क, पर्यटन दस्तुर, सेवा शुल्क र दण्ड जरिवाना जस्ता गैर करहरु लगाउने अधिकार दिइएकोछ। कुनैपनि तहको सरकारले कर लगाउन सक्ने भनेर उल्लेख नभएका विषयमा कर नलगाउने व्यवस्था नेपाल सरकारले निर्धारण गरे अनुसार हुने समेत संविधानमा गरिएकोछ।

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले एकल कर प्रशासनको मान्यता अनुरुप अनुसूची ६ र ८ मा दोहोरो पर्न गएका घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर र विज्ञापन करबाट प्राप्त आयलाई एउटा तहको सरकारले उठाई आपसमा बाँडफाँड गर्ने व्यवस्था मिलाएको छ। यस व्यवस्था अनुसार घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क प्रदेश कानून बमोजिम हाललाई नेपाल सरकारले तोकेको निकाय मार्फत उठाई सम्बन्धित स्थानीय तहलाई ६० प्रतिशत र प्रदेश सरकारलाई ४० प्रतिशतका दरले बाँडफाँड गर्ने, सवारी साधन कर प्रदेश सरकारले उठाई ६० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारले र ४० प्रतिशत स्थानीय तहले पाउने गरी बाँडफाँड गर्ने, मनोरञ्जन कर प्रदेश कानून बमोजिम स्थानीय तहले उठाई ६० प्रतिशत स्थानीय तह र ४० प्रतिशत प्रदेश सरकारले पाउने गरी बाँडफाँड गर्ने र विज्ञापन कर स्थानीय कानून बमोजिम स्थानीय तहले उठाई ६० प्रतिशत रकम आफुले राखी ४० प्रतिशत प्रदेश सरकारलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने हुन्छ।

साथै, सोही ऐनले मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादन तर्फको अन्तशुल्क वापत प्राप्त रकमको ७० प्रतिशत नेपाल सरकारले, १५ प्रतिशत प्रदेशले र १५ प्रतिशत स्थानीय तहले पाउने व्यवस्था गरेको छ भने पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज र पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको ५० प्रतिशत नेपाल सरकारले, २५ प्रतिशत रकम सम्बन्धित प्रदेशले र २५ प्रतिशत रकम स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ।

नेपालिको संविधान अन्तरगत तथा स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ अनुसार स्थानीय तहलाई निम्नानुसार आय संकलन गर्ने राजश्वको अधिकार प्रदान गरेको छ।

तालिका १५ स्थानीय तहलाई राजश्व अधिकार

सि.नं	आय शिर्षक	आयको दायरा
	(क) गाउँपालिकाको एकल अधिकार अन्तरगतः	
१	**कर**	• सम्पत्ति कर, घर र सो ले चर्चेको लेन्ट एरिया जग्गामा (आर्थिक विधेयक, २०७५ बाट संसोधित व्यवस्था) • भूमि कर (मालपोत), सम्पत्ति कर लगाउने भनि तोकिएको घरजग्गा वाहेकको अन्य जग्गामा (आर्थिक विधयक, २०७५ बाट संसोधित व्यवस्था) • घर जग्गा बहाल कर • व्यवसाय करः पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा • सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा) • जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर : आफ्नो क्षेत्रभित्र ऊन, खोटो, जडीबुटी,

		बनकस (खर), कवाडी माल, जीवजन्तुको हाड, सीङ, प्वाँख, छालाको व्यवसायिक उपयोग गरे बापत
२	**शुल्क**	● बहाल बिटौरी शुल्क : आफुले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग बापत ● पार्किङ्शुल्क : आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ्ग सेवा उपलब्ध गराए बापत ।
३	**सेवा शुल्क**	● आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केवलकार, ट्रेकिङ्ग, कायकिङ्ग, बञ्जी जम्प, जिपफ्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा ● आफुले निर्माण, संचालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार वा उपलब्ध गराएको देहायको सेवामा सेवामा (खानेपानी, बिजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, फोहरमैला व्यवस्थापन, सरसफाई, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, धोविघाट, सडक, वसपार्क, पुल आदि) ● अचल सम्पत्ति वा अन्य कुनै विषयको मूल्यांकन सेवा शुल्क ● सिफारिस सम्बन्धी कुनै सेवा शुल्क ।
४	**दस्तुर**	● दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुरः - एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युसन, कोचिङ, औषधि पसल, प्लटिङ्ग - ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग ● नक्सा पास दस्तुर (नक्शा पास नगरी निर्माण भएकालाई तेब्बर दस्तुर) ● पंजिकरण व्यवस्थापन दस्तुर ● वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर- दफा १२ (२ ङ) अनुसारको सिफारिश तथा प्रमाणित बापत ● जग्गा नाप जाँच तथा कित्ता काट दस्तुर ● ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको निकासी शुल्क दस्तुर ।
५	**विक्रि**	● वस्तु तथा सेवा विक्रि ● ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको विक्रि)
	(ख) प्रदेश तथा संघीय कानून अनुसार प्राप्त हुने :	
		● प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी ● खनिज पदार्थको उत्खनन रोयल्टी ● सामुदायिक वनको संचालन व्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी ● पानी घट्टा, कुलो पैनी जस्ता सेवाबाट रोयल्टी ● खानेपानी महसुल ● स्थानीय साना सतह तथा भूमिगत सिंचाई सेवा शुल्क

		● स्थानीय स्तरमा जडिवुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार उत्पादन, संकलन, प्रसोधन र वजार व्यवस्थापन ● जनरल अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, निदान केन्द्र र स्वास्थ्य संस्थाको दर्ता, संचालन अनुमति ● स्थानीय सार्वजनिक यातायातको रुट अनुमति, नविकरण ● इन्टरनेट सेवा, टेलीसेन्टर, केवल, तारविहिन टेलिभिजन प्रसारण अनुमति, नविकरण ● स्थानीय तहका पत्रपत्रिकाको दर्ता

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार स्थानीय तहलाई निम्नअनुसार वित्तीय अधिकार प्रदान गरेको छः

(क) एकल कर प्रशासन सम्बन्धी व्यवस्था

(क) सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतिय रिक्सामा सवारी साधन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने

(ख) घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने ।

(ग) मनोरञ्जन करको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने

(घ) विज्ञापन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने

(ङ) (ख), (ग) र (घ) बमोजिमको करबाट उठेको रकममध्ये ६० प्रतिशत रकम गाउँपालिका वा नगरपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिक रुपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने ।

(ख) राजश्व बाँडफाँड

- नेपाल सरकारले संकलन गरको मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तशुल्कबाट संकलन भएको रकमको १५ प्रतिशत स्थानीय बिभाज्य कोषमा जम्मा हुने - आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम बाँडफाँड हुने - स्थानीय सञ्चित कोषमा मासिक रुपमा प्राप्त हुने
- प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टिको बाँडफाँड आयोगको सिफारिसमा प्राकृतिक श्रोतको उपयोगबाट प्रभावित हुने स्थानीय तहलाई २५ प्रतिशत - प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टि वार्षिक रुपमा प्राप्त हुने
- प्रदेशले सवारी साधन करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने । - प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा भएको रकम ६० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारलाई र ४० प्रतिशत स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गरिने - आयोगले निर्धारण गरेको निर्धाोण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गर्ने - प्रदेशले मासिक रुपमा सम्वन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने

(ग) अनुदान

- **वित्तीय समानीकरण अनुदानः** खर्चको आवस्यकता र राजस्वको क्षमताको आधारमा आयोगको सिफारिसमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त
- **सःशर्त अनुदानः** कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न आयोगले तोकेको आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- **समपूरक अनुदानः** पूर्वाधार विकास सम्बन्धि कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न योजनाको कुल लागतको अनुपातका आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- **विशेष अनुदानः** कुनै खास उद्देश्य र योजनाको लागि संघ र प्रदेशबाट ।

(घ) वैदेशिक सहायता तथा आन्तरिक ऋण

- नेपाल सरकारको पूर्वस्वीकृति लिएरमात्र वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन वा वैदेशिक अनुदान वा सहयोगमा योजना वा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न गराउन सक्ने
- नेपाल सरकारको सहमति लिएरमात्र वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सिमा भित्र आन्तरिक ऋण लिन सक्ने
- नेपाल सरकारसँग मनासिब कार्यकालागि ऋण लिन सक्ने उपरोक्त व्यवस्थाहरुले स्थानीय तहलाई प्राप्त हुन सक्ने आयका स्रोतहरुलाई व्याख्या गरेको छ । स्थानीय तहले कानून बमोजिम वाहेक आफ्नो अधिकार क्षेत्रमा कुनै कर लगाउन, उठाउन र ऋण लिन नपाउने व्यवस्था हुनुका साथै निम्न अनुसारका थप व्यवस्थाहरु रहेका छन् ।
- कर लगाउँदा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, बस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रतिकुल असर नहुने गरी लगाउनु पर्ने (संवैधानिक व्यवस्था)
- कर नलाग्ने : कुटनीतिक नियोग, कुटनीतिज्ञ, वैदेशिक ऋण वा सहायताबाट संचालित परियोजनाबाट हुने पैठारी, सामुहिक वा संयुक्त आवासको विक्रि नभएको स्टक, सामुहिक आवासको सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र
- सेवा शुल्क असुली कार्य आफैँ वा व्यवस्थापन करार वा सार्वजनिक निजी साझेदारीबाट गर्न सक्ने

३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

लुङग्री गाउँपालिकाको आन्तरिक आयका मुख्य स्रोतहरुमा कर राजश्व तर्फ भूमि कर (मालपोत), सम्पत्ति कर, सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा), घर जग्गा बहाल कर, व्यवसाय कर हुनभने अन्य गैर राजश्व कर तर्फ स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्रि, वन पैदावर (सामुदायिक वनको) विक्रि नक्सापास दस्तुर, व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क, खानेपानी, विजुली, धारा, मूल्यांकन सेवा शुल्क, घ. वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदिको दर्ता, नविकरण र ईजाजत प्रदान गर्ने जस्ता क्षेत्रहरु छन् । विगत वर्षहरुको राजश्व संकलनको दायरामा आएको स्रोतहरुबाट निम्न अनुसार राजश्व संकलन भएको छ ।

तालिका १६ आन्तरिक स्रोतको अवस्था

शिर्षक	कर तथा गैर करका दायराहरु	आन्तरिक स्रोत (आय)		चालु आ.व. को अनुमान रु
		२०७६/७७	२०७७/७८	
११३१३	एकिकृत सम्पत्ति कर		०	०
११३१४	भूमि कर (मालपोत)		१३०३०२२	२000000
११३२१	घर बहाल कर		२४००	९0000
११३२२	बहाल बिटौरी		१८४०००	०
११४५१	साना सवारी साधन कर		०	०
११६३२	अन्य कर (कवाडी कर) अखेटोपहार, जडिबुटी र जीवजन्तु		०	०
१४१५१	सरकारी सम्पीत्तको बाहाल कर		०	०
१४२१३	अन्य विक्रि बाट प्राप्त		०	०
१४२१९	ढुंगा, बालुवा र गिट्टी		०	०
१४२२१	न्यायिक दस्तुर		०	०
१४२२४	परिक्षा शुल्क		४९०४८	४0000
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क		०	०
१४२४२	नक्सापास दस्तुर		४२८६१	१00000
१४२४३	सिफारिश दस्तुर		५०२०९४	७00000
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर		२२२५८८	३५0000
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर		०	०
१४२४९	अन्य दस्तुर		२६९७९०	१00000
१४२६५	अन्य क्षेत्रको आय (सामुदायिक वनको विक्रि समेत)		०	४00000
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत		०	१0000
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर		९१३००	१00000
१४२५४	रेडियो एफ.एम. दस्तुर		०	०
१४२६३	जलस्रोत सम्बन्धि अन्य दस्तुर		०	०
१४५२९	अन्य (माथीका शिर्षकमा नपरेको)		०	०
१४६११	व्यवसाय कर		१00000	३0000
११६९१	अन्य कर दस्तुर र शुल्क		६१५३२६	७५000
	बाँडफाँड बाट प्राप्त हुँने रजिष्ट्रेशन दस्तुर		०	५000
११४७२	विज्ञापन कर		०	०
१४५२१	पार्किङ्ग तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन शुल्क		०	०
	जम्मा आन्तरिक राजश्व संकलन रु	१000000	३३८२४२९	४000000

लुङग्री गाउँपालिकामा हालसम्म संभावना भएर पनि सामुदायिक वनको विक्रि, बहाल बिटौरी, अस्पताल संचालन, निर्माण तथा संचालन गरिएका पूर्वाधार शुल्क जस्ता राजश्वका स्रोतहरु अझै करको दायरामा आउँन सकेका छैनन् । त्यसैगरी राजश्व वृद्धिका प्रचुर संभावना भएका क्षेत्र जस्तै सम्पत्ति कर, घर बहाल कर र व्यवसाय दर्ता तथा नविकरण जस्ता कार्यको को हकमा अझै पनि धेरै करदातालाई करको दायरामा ल्याउँन बाँकी छ । सार्वजनिक तथा संस्थागत जग्गामा अवैध रुपमा बसोबास गर्ने परिवारलाई बाटो, खानेपानी तथा अन्य गाउँपालिकाबाट दिनु पर्ने सुविधा दिनु पर्ने तर सम्पत्ति कर र भूमि कर उठाउन नपाउँने जस्ता राजश्व संभावनाका क्षेत्रहरु करको दायरामा ल्याउँन अझै बाँकी छ ।

३.३ आन्तरिक राजश्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

लुङग्री गाउँपालिका बाटो सँग सँग जोएिको र पालिकाका भित्री बाटाहरुको सुधार भई यातायातको पहुँच सहज हुँदै गएको पालिका हो । साथै बजार र उत्पादनका हिसावले पनि सहज भएको स्थान हो । व्यापार व्यवसाय तथा उद्यम व्यवसायको पनि केहि मात्रामा संभावना भएको गाउँपालिका भएको हुँदा संभावना भएर पनि राजश्वको दायरामा अझै आई नसकेका क्षेत्रहरुलाई दायरा विस्तार गरी आन्तरिक राजश्व बढाउँने संभावना केहि मात्रामा छ ।

३.३.१ स्थानीय कर राजस्व

संविधान तथा कानुनले प्रदान गरेको यस गाउँपालिकाको राजश्वका स्रोतहरु मध्ये कर राजश्व तर्फ हाल परिचालन भैरहेको, संभावना रहेको स्रोत र सोको परिचालनका लागि गर्नुपर्ने सुधारका कार्यहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

क. सम्पत्ति कर

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ५५ मा स्थानीय तहहरुले संकलन गर्न पाउँने सम्पत्ति कर सम्बन्धि व्यवस्था छ । सो दफा अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो पालिका क्षेत्रमा निर्मित घरहरु र घरहरुले चर्चेका जग्गा समेतको निर्माण संरचनाको पालिकाले तोकेका ह्रासकट्टी घटाएर एकिकृत सम्पत्ति कर लगाउँन सक्ने व्यवस्था गरेको छ ।

वर्तमान अवस्था: लुङग्री गाउँपालिकाको एकिकृत सम्पत्ति कर को विगत ३ आ.व. को विवरण हेर्दा आ.व. २०७७/२०७८ मा यो क्षेत्रबाट रु ० आम्दानी भएको र पालिकाले यसलाई करको दायरामा राम्रो सँग ल्याई नसकेको अवस्था छ ।

संभावना: लुङग्री गाउँपालिकामा रहेका कुल ४४०२ घरपरिवार मध्ये प्राय ढुंगा माटोको जोडाइ भएका घर छन् । तर हाल कुनै पनि करदाताले सम्पत्ति कर तिरेको अवस्था छैन । यिनीहरुलाई करको दायरामा ल्याउँन सक्ने हो भने सालाना सरदर रु ७५०००० भन्दा बढि कर अशुली हुँने संभावना छ ।

सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरु: घर र घरले चर्चेको जग्गा सहित मिलाई लिईने एकिकृत सम्पत्ति कर गाउँपालिकाको सबै भन्दा महत्वपूर्ण, भरपर्दो र दिनानुदिन बढ्दै जाने राजश्वको क्षेत्र हो । यसका लागि गाउँपालिकाले आफ्नो प्रशासनिक तथा नीतिगत क्षेत्रमा सुधार गरी घर जग्गा मूल्याँकन परिपाटी र घर धनीहरुलाई करको

दायरामा ल्याउँने नीति बनाउँनु जरुरी छ । वार्षिक आर्थिक ऐनमा जनताको कर तिर्न सक्ने क्षमताका आधारमा करको दर निर्धारण गर्ने तथा जनताको घरदैलो सेवालाई तिव्रता दिई कर तिर्न जनतालाई उत्प्रेरित गर्ने कार्यहरु गर्नु जरुरी छ ।

ख. भूमिकर (मालपोत)

मालपोत पनि गाउँपालिकाको अर्को महत्वपूर्ण र दिगो आय स्रोत हो । स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ५६ ले स्थानीय सरकारलाई खेति योग्य जमिनको मालपोत संकलन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ ।

वर्तमान अवस्था: लुङग्री गाउँपालिकामा आ.व. २०७७/२०७८ मा रु.१३,०३,०२२ संकलन भै आ.व. २०७८/२०७९ का लागि रु. २०,००,००० अनुमान गरिएको अवस्था छ ।

संभावना: लुङग्री गाउँपालिका १३५.२४ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफल ओगटेको छ । पालिकाले घर जग्गा र बन जंगल तथा अन्यले चर्चेको बाहेक खेतियोग्य जमीन एकिन गरी सम्पत्ति करलाई छुट्याएर बाँकी बाट भूमि कर (मालपोत) लिनु पर्ने हुन्छ ।

सुधार गर्नु पर्ने कुराहरु: जग्गाको गुणस्तर र मूल्याङ्कनको आधारमा न्यूनतम दर निर्धारण गर्नु पर्ने अवस्था छ । गाउँपालिकाले वडा कार्यालयबाट मालपोत संकलन गरिआएको र संकलित मालपोत रकम वडा सचिवहरुले गाउँपालिकाको राजश्व शाखामा हरेक महिनामा दाखिला गर्ने गरेका छन् । अब पालिकाले पालिका देखी वडा सम्म सफ्टवेयरमा स्थापना गरी अद्यावधिक गर्ने व्यवस्था गर्नु जरुरी छ ।

गाउँपालिकाले भू-उपयोग नीति तयार गरी सो अनुसार बाटो तथा बजारको सुविधाका आधारमा जग्गाको वर्गिकरण गरी सम्पत्ति कर लगाउँन छुट्याएको जमिन बाहेक खेतीयोग्य जमिन लाई सिंचाई सुविधा, बाटोको सुविधा, उत्पादन र उत्पादकत्वका आधारमा प्रगतिशिल मालपोत दार निर्धारण गरी गाउँसभाबाट स्वीकृत गराई कार्यान्वयन गर्ने र अविलम्ब शुल्क लिने गरेमा वर्तमानको राजश्व बढाउँन सकिने संभावना छ ।

ग. घर बहाल कर:

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ५७ अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रमा जोसुकैले पनि बनाएका भवन, पसल, गोदाम, ग्यारेज, टहरा, कारखाना, खाली जमिन, पोखरी जस्ता संरचनाहरु बाहालमा दिएको अवस्थामा गाउँपालिकाले त्यस्तो बाहालमा कर लगाउँन पाउँने प्रावधान छ ।

वर्तमान अवस्था: घर जग्गा बहाल कर गाउँपालिकाको वृद्धि हुँदै जाने अर्को महत्वपूर्ण स्रोत हो । यस लुङग्री गाउँपालिकामा घर बहाल कर बाट आ.व. २०७७/२०७८ मा रु.२४०० मात्र संकलन भै आ.व. २०७८/२०७९ का लागि रु.९०,००० अनुमान गरिएको अवस्था छ । तर गाउँपालिकासँग वर्तमान अवस्थाको घर जग्गा बहालमा लगाउँनेको तथ्यांक नभएको र बहाल कर अशुली उत्साहजनक भएको पाईदैन ।

संभावना: गाउँपालिका सँग हाल केकति घर घनीले घर बहाल लगाएका छन् भन्ने तथ्याँक नभएतापनि भएका बैंक तथा सहकारी तथा साना तिन व्यवसायहरु भागामा रहेको अवस्था छ । तसर्थ घर बहालमा बस्नेको

लगत संकलन गरी एकिनका साथ धर जग्गा भाडाको विवरण तयार पर्ने हो भने यस स्रोतबाट पनि आन्तरिक आयमा सुधार गर्न सकिने संभावना छ ।

सुधार गर्नु पर्ने पक्षः कतिपय घरधनीहरुले घर बहाल दिने गरेका तर व्यवसाय गर्ने र कार्यालयहरु बाहेक अन्य अनौपचारिक क्षेत्रकाले बहाल लिएको घरको कर उठ्न नसकेको अवस्था भएको हुँदा निम्न सुधारका कार्य गर्न जरुरी छ ।

- घर बहालको प्रचलित दर कायम गर्ने
- बहालवाला घरहरको लगत तयार गर्ने
- लगत तयार गर्नु पूर्व सूचना संप्रेशण गर्ने
- कर दातालाई स्व-घोषण गर्ने अवसर दिने ।

घ. व्यवसाय कर

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ५८ ले गाउँपालिका लाई गाउँ क्षेत्रमा व्यापार व्यवसाय वा सेवा तथा कारोवार गरेर बस्नेलाई पूँजी र कारोवारका आधारमा व्यवसाय कर लगाउँने व्यवस्था छ ।

वर्तमान अवस्थाः लुङग्री गाउँपालिकामा व्यवसाय कर बाट आ.व. आ.व.२०७७/२०७८ मा रु १००००० राजश्व संकलन भई आ.व. २०७८/२०७९ का लागि रु.३०,००० अनुमान गरिएको अवस्था छ । तर गाउँपालिकासँग हाल जम्मा दर्ता भएका र नभएका उद्यम व्यवसायहरुको लगत नभएको अवस्था छ ।

करको संभावनाः गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र अनुसार यस गाउँपालिकामा विभिन्न स्तरका उद्यम व्यवसायहरु संचालनमा रहेका छन् भने बजार क्षेत्रमा केही व्यवसायहरु दर्ता पनि नगरी कारोवारमा संलग्न रहेको अवस्थामा छन् । तसर्थ दर्ता अभियान संचालन गरी वा दर्ता नभएकाको लगत संकलन गरी दर्ता तथा नविकरणलाइ तिव्रता दिँदा यस क्षेत्रको राजश्व उल्लेख्य रुपमा वृद्धि हुँने देखिन्छ ।

सुधार गर्नु पर्ने पक्षः कानुनतः कुनै पनि व्यवसाय दर्ता गनुपर्ने तथा दर्ता भएकाले सालाना नविकरण गर्नु पर्ने कानुनि दायित्व भित्र पर्दछ । तसर्थ यस गाउँपालिकाले व्यवसाय र करको दायरामा नआएकालाई दायरामा ल्याई व्यवसाय दर्तालाई अभिप्रेरित गर्ने, व्यवसाय नविकरणलाई ताकेता गर्ने, रेडियोमा सूचना दिने र पत्रपत्रिकामा नाम दिने जस्ता कार्यहरु गरी यो क्षेत्रको व्यापक सुधार गर्नु पर्ने अवस्था छ ।

ङ. जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु करः

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ६१ अनुसार गाउँपालिका क्षेत्र भित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले ऊन, खोटो, जडीबुटी, बनकस (खर), कवाडी माल, कानुनले निषेध गरेका बाहेक अन्य जीवजन्तुको हाड, सीङ, प्वाँख, छालाको व्यवसायिक उपयोग गरेमा गाउँपालिकाले जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर लगाउँन पाईने व्यवस्था छ ।

वर्तमान अवस्थाः यस गाउँपालिकामा हाल जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर नलगाईएको र यसको संभावना न्युन रहेको अवस्था छ ।

कर संभावना: यस गाउँपालिका क्षेत्रमा जडिबुटी तथा कवाडी उत्पादन तथा व्यवसायिकरण नहुँने भएकाले यसको संभावना हाललाई छैन् ।

च. साना सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)

साना सवारी साधनको संचालन अनुमतीको अधिकार गाउँपालिकामा निहित छ । तर पालिका क्षेत्रमा त्यस्ता साधनहरु प्रशस्त रहेपनि करको दायरामा ल्याउँन सकिरहेको अवस्था छैन ।

वर्तमानको अवस्था: गाउँपालिका क्षेत्रमा त्यस्ता साना सवारी साधन १० देखी १५ वटा रहेका र बढ्ने क्रम रहेको अवस्था छ ।

कर संभावना: यस गाउँपालिका भित्र यो क्षेत्रको करको संभावना हाललाई ज्यादै कम भए तापनि बढ्दो बाटा घाटाको सुविधा र बढ्दो सवारी साधनको गति हेर्दा न्युन मात्रामा भए पनि करको दायरा विस्तार गर्न उपयुक्त हुन्छ ।

छ. विज्ञापन कर:

विज्ञापन ऐन, २०७६ को दफा ४ अनुसार सार्वजनिक स्थानमा देखिने गरी हार्डिङ्ग बोर्ड राख्न र त्यसमा विज्ञापन गर्न स्थानीय सरकार सँग स्वीकृति लिनु पर्ने प्रावधान छ । त्यसैगरी सेहि ऐनका दफा ६ ले विज्ञापन सम्बन्धी निवेदन, दस्तुर र अवधिबारे स्थानीय तहको कानुन अनुसार हुँने भनि व्यवस्था गरेको छ ।

वर्तमान अवस्था: लुङग्री पालिकाको बडाचौर तथा अन्य स्थानहरुमा सीमित मात्रामा होर्डिङ्गबोर्ड राखेर विज्ञापन भएको अवस्था भएतापनि हाल सम्म यो क्षेत्रलाई पालिकाले करको दायरामा ल्याई नसकेको हुँदा विज्ञापन बापत यस गाउँपालिकामा कुनै आय भएको छैन ।

कर संभावना: यस पालिकाको बजार क्षेत्र सीमित भएतापनि भैरहेका विज्ञापनहरुलाई नियमित मात्र गर्दा पनि केहि मात्रामा राजश्व उठ्ने संभावना छ ।

सुधार गर्नु पर्ने पक्ष: गाउँपालिका क्षेत्र भरी रहेका विज्ञापनहरुको लगत संकलन गरी त्यस्ता विज्ञापन कर्तालाई करको दायरामा ल्याउँनु पर्ने ।

३.३.२ गैर कर राजश्व

क. मनोरञ्जन कर

स्थानीय सरकारलाई आफ्नो क्षेत्र भित्र संचालन हुँने विभिन्न मनोरञ्जन बापत कर दिन पाउँने कानुनी अधिकार छ ।

वर्तमान अवस्था: यस लुङग्री गाउँपालिकामा हाल सम्म मनोरञ्जन करबाट कुनै शूल्क नउठेको अवस्था र आगामी आ.व. का लागि पनि कुनै अनुमान गरेको अवस्था छैन ।

करको संभावना:बढ्दो सहरकिरण र आम मानिसको चाखका आधारमा मनोरञ्जन व्यवसाय फस्टाउँदो भएतापनि हात हातमा डिजिटल प्रविधिले गर्दा सार्वजनिक मनोरञ्जनको विकास खासै भएको अवस्था नभएकले यो क्षेत्रबाट हाल करको संभावना छैन ।

ख. अन्य कर तथा विक्रि:

प्राकृतिक स्रोतजन्य वस्तु विक्रि बापत आउँने करलाई गाउँपालिकाले अन्य कर अन्तरगत कर लिन पाउँने व्यवस्था स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ६२ (क) मा व्यवस्था छ । यसमा वन ऐन, २०७६ र नेपाल सरकारले जारी गरेको ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा उत्खनन्, व्यवस्थापन र विक्रि सम्बन्धि मापदण्ड, २०७७ आकर्षित हुन्छ । यस कर अन्तरगत स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्रि, काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर विक्रि, वन पैदावर (सामुदायिक वनको) विक्रिबाट प्राप्त आय, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क पर्दछन् ।

वर्तमान अवस्था: गाउँपालिका भित्र हाल ढुंगा, बालुवा तथा गिटीको उत्खनन् क्षेत्र पहिचान भै नसकेको अवस्था छ र यो क्षेत्रबाट यो पालिकामा हाल सम्म केनै राजश्व उठ्न सकेको अवस्था छैन

अन्य विक्रिको संभावना: यो पालिकामा हाल सम्म अन्य विक्रि अन्तरगत कुनै राजश्व संकलन नभएतापनि राजश्व सुधार योजना तर्जुमा कार्यशालाका बखत सहभागीहरुले उत्खनन् क्षेत्र खोजि गरी अगाडी बढ्ने कार्ययोजना बनाएको हुँदा केहि समयको अन्तरालमा यो क्षेत्र पनि कर योग्य हुँने संभावना छ ।

सुधार गर्नु पर्ने क्षेत्रहरु: स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य जन्य वस्तुको विक्रि प्रवर्द्धनका लागि नदि क्षेत्रबाट आफुखुसी ढुंगा संकलन गर्ने परिपाटी बन्द गरी यसलाई कानुनि दायरामा ल्याई उत्खनन् क्षेत्र पहिचान गरी प्रारंभिव वातावरण अध्ययन गरी ठेक्का लगाउनु पर्ने अवस्था देखिन्छ ।

ख. बहाल बिटौरी शुल्क:

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ५९ अनुसनर स्थानीय तहले आफुले निर्माण र संचालन र रेखदेख गरेका हाट, बजार, पसल वा सरकारी जग्गामा निर्मित संरचनाको उपयोग गरेवापत बहाल बिटौरी लिन पाउँने प्रावधान छ भने सेहि ऐनको दफा ९७ मा स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रमा रहेका सरकारी, सामुदायिक वा सार्वजनिक सम्पत्तिको रेखदेख, मर्मत संभार तथा संरक्षण गर्नु पर्ने जिम्मेवारी पनि उल्लेख छ ।

वर्तमान अवस्था: लुङग्री गाउँपालिकाबाट आ.व. २०७७/२०७८ मा यो क्षेत्रबाट रु १,८४,००० कर अशुली गरेको अवस्था छ ।

बहाल बिटौरीको संभावना: यो अवस्था चालु रहने संभावना देखिएको छ ।

ग. नक्सा पास दस्तुर

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा २७ ले नगर तथा गा.पा. क्षेत्रमा भवन तथा कुनै पनि संरचना बनाउँदा नक्सा पास नगराई निर्माण गर्न नहुँने कुरा उल्लेख छ भने सोहि ऐन को दफा ३३(४) मा भवन निर्माण गर्दा लाग्ने दस्तुर पालिकाले तोके बमोजिम हुँने व्यहोरा उल्लेख छ ।

वर्तमान अवस्थाः गाउँपालिकाले यो क्षेत्रलाई गाउँपालिकाले करको दायरामा ल्याई आ.व. २०७७/२०७८ मा रु ४२८६१ राजश्व अशुल गरेको अवस्था छ र चालु आ.व. २०७८/२०७९ का लागि रु १,००,००० अनुमान गरेको अवस्था छ ।

दस्तुरको संभावनाः यस गाउँपाकि क्षेत्रमा ४४०२ घर घुरी हरु रहेका र पक्कि घरहरु निर्माणको गति बढ्दै गएको बाटो सँग जोडिएका स्थानहरुमा पनि बजारिकरण तिव्ररुपमा वृद्धि हुँदै गएको अवस्था छ । तर अझै पनि स्थानीयमा घरको नक्सा पास गराउनु पर्ने भन्ने चेतना आई नसकेको अवस्था छ । तर जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापन र नागरिकको सुरक्षाको कोणबाट भवन निर्माण संहिता तथा मापदण्ड तयार गरी त्यसलाई कार्यान्वयन गर्दै पहिलेनै निर्माण भैसकेकालाई पनि एक पटकका लागि लगतमा दर्ता गराउँन न्युनतम दररेट निधार्रण गरी गाउँपालिका बाट एउटा नीति तयार गरी कार्यान्वयन गर्दा शुल्कको संभावना बढिनै देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने क्षेत्रः भवन निर्माण मापदण्ड तयार गर्ने र सो अनुसार अनिवार्य नक्सा पास गराउँनु पर्ने व्यवस्था कडाईका साथ पालना गराउँने र सो बमोजिम भए नभएको अनुगमन गर्ने, पहिलेनै निर्माण भएका लाई न्युनतम शुल्कमा अभिलेखिकरण गराउँन पाउँने नीति बनाई कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था लागु गर्नुपर्ने ।

घ. दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदि)

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ११(२) ञ(६) ले स्थानीय तहलाई उद्यम, तथा व्यवसायिक फर्म तथा घ वर्गका निर्माण ईजाजत दर्ता, अनुमति तथा नविकरणको अधिकार प्रदान गरेको छ । त्यसै गरी सहकारी ऐन, २०७४ अनुसार सहकारीहरुको दर्ता तथा नविकरणको अधिार पनि स्थानीय तहलाई दिएको छ । यी कार्यका लागि स्थानीय तहलाई शुल्क तोक्न र लिन पाउँने अधिकार छ ।

वर्तमान अवस्थाः गाउँपालिकाले आर्थिक ऐन, २०७८ मा उद्योग/व्यवसाय दर्ता तथा नविकरणका लागि पूँजिका आधारमा शुल्क निर्धारण गरेको छ र गाउँपालिकाले आ.व. २०७७/२०७८ मा रु ० राजश्व संकलन गरेको छ भने आ.व.२०७८/२०७९ का लागि कुनै अनुमान नगरेको अवस्था छ ।

शुल्कको संभावनाः गाउँपालिका सँग एकिन तथ्याँक नभए तापनि दर्ता तथा नविकरणको दायरामा नआएका निर्माण व्यवसायी, बैंक तथा सहकारी संस्थाहरु दर्ता प्रकृयामा ल्याई वार्षिक नविकरणलाई अनिवार्य गरी अनुगमनमा तिव्रता दिएमा यो क्षेत्रबाट पनि राजश्व संकलन हुँने संभावना छ ।

सुधारको क्षेत्रः पूर्व सूचना सहितको अनुगमनमा तिव्रता ल्याई हालसम्म दर्ता नगरी व्यवसाय गर्नेहरुलाई दर्ता अभियाननै संचालन गरी दर्ता गराउँने र दर्ता पछि नविकरण नगर्नेहरुलाई पनि अनुगमन गरी नविकरण अनिवार्य गर्न लगाउनु पर्ने ।

ङ. घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुरः

गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका घर जग्गाको स्वामित्व हस्तान्तरण गर्दाको रजिष्ट्रेशन दस्तुर उठाउँने अधिकार हाल सम्म स्थानीय सरकारलाई दिईएको छैन र मालपोत कार्यालय बाट उठेको रकमको ६० प्रतिशत गाउँपालिका लाई मासिक रुपमा प्राप्त हुँने गरेको छ । यस्तो दस्तुर यस गाउँपालिकालाई प्रत्यके आ.व. मा के-कति प्राप्त

भयो सो छुट्याईको अवस्था नभएको हुँदा यो दस्तुर राजश्व बाँडफाँड भई प्राप्त हुने आय (१४१७०) अन्तरगत आएको देखिन्छ । तर यो स्रोत गाउँपालिकाको नियमित स्रोत हो । बाँडफाँड बाट प्राप्त हुँने रजिष्ट्रेशन दस्तुर भनि चालु आ.व. का लागि रु. ५००० अनुमान गरिएको अवस्था छ ।

च. सिफारिस तथा प्रमाणिकरण दस्तुर

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ११(२) घ(७) ले गाउँपालिका लाई कानुन बमोजिम गर्ने सिफारिस र दफा १२ (ङ) ले वडाहरुलाई विभिन्न ३६ प्रकारका सिफारिसको अधिकार प्रदान गरेको छ र यस्तो सिफारिस गरे वापत गाउँपालिकाले तोकेको दररेट अनुसार सिफारिस दस्तुर लिन पाउँने प्रावधान छ ।

वर्तमान अवस्थाः गाउँपालिकाले सबै प्रकारका सिफारिस तथा प्रमाणिकरणको लागि आर्थिक ऐन, २०७८ अनुसार सिफारिस तथा प्रमाणिकरणका लागि दस्तुरको दर तोकेको अवस्था छ । गाउँपालिकाले आ.व. २०७७/२०७८ मा रु.५,०२,०९४ राजश्व संकलन गरेको अवस्था छ ।

दस्तुर संभावनाः सिफारिस तथा प्रमाणिकरण पालिका तथा वडाहरुको नियमित कार्य भएका हुँदा यस्तो राजश्व नियमित संकलन हुँन सक्ने देखिन्छ ।

छ. व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब सहित) शुल्कः

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ११(२) च(३) अनुसार स्थानीय तहले जन्म, मृत्यु, विवाह, सम्बन्ध विच्छेद, बसाईसराई जस्ता घटनाको दर्ता तथा स्थानीय घर परिवारको लगत तथा पंजिकरण गर्ने कार्य गर्नुपर्ने हुन्छ । साथै राष्ट्रिय परिचयपत्र तथा पंजिकरण ऐन २०७६ को दफा १७(२) अनुसार पंजिकरणका लागि वडा कार्यालयले प्रमुख निकायको रुपमा कार्य गर्नु पर्ने र घटनाको ३५ दिन पछि दर्ता गर्न आउँनेलाई बिलम्ब शुल्क लाग्ने व्यवस्था गरेको छ ।

वर्तमान अवस्थाः यस गाउँपालिकाले व्यक्तिगत घटना दर्ता वापत आ.व. २०७७/२०७८ मा रु २,२२,५८८ राजश्व संकलन भएको अवस्था छ भने चालु आ.व. २०७८/२०७९ का लागि श्र ३,५०,००० अनुमान गरिएको अवस्था छ ।

शुल्कको संभावनाः यो गाउँपालिकाको नियमित आयको स्रोत हो ।

सुधार गर्नु पर्ने क्षेत्रः गरीब तथा विपन्न र सीमान्तकृत वर्गलाई बिलम्ब शुल्कमा विशेष व्यवस्था गर्नु उपयुक्त हुँने देखिन्छ ।

ज. सेवा शुल्क (फोहरमैला संकलन तथा सरसफाई, पार्किङ्ग शुल्क, समेत)

स्थानीय सरकार संचालन ऐनले स्थानीय तहलाई फोहमैला संकलन, पार्किङ्ग स्थलको व्यवस्था एम्बुलेन्स सेवा, आदिको व्यवस्था गरी सो सेवा वापत शुल्क लिन पाउँने व्यवस्था गरेको छ ।

वर्तमान अवस्थाः यो पालिकामा हाल सम्म पार्किङ्ग शुल्क तथा फोहमैला संकलन शुल्क संकलन भएको तथ्यांक पाईएन ।

शुल्कको संभावना: गाउँपालिकाले फोहरमैला संकलन गरी व्यवस्थापन गर्ने, सडक र बजार सरसफाई गर्ने कार्यलाई तिव्रता दिएर सेवाग्राहीसँग संवाद गरी शुल्कको दायरामा ल्याउन सके यो क्षेत्र पनि राजश्व संकलनको एक क्षेत्र बन्न सक्ने देखिन्छ ।

सुधार गर्नु पर्ने क्षेत्र: खासमा गाउँपालिकाले निम्न विषयमा सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ,

- बजारको सरसफाई तथा फोहरमैला संकलन र व्यवस्थापन गर्दा घर घनी तथा व्यवसायीहरुसँग संवाद गरी दर निर्धारण गरेर निर्धारित दरमा संकलन तथा व्यवस्थापन शुल्क लिनुपर्ने ।

झ. न्यायिक दण्ड जरिवाना

संविधान तथा प्रचलित नियम कानुनको कार्यान्वयन, नियमन गर्ने कुरा स्थानीय सरकार संचालन ऐनको परिच्छेद ८ अनुसार न्यायिक कार्य सम्बन्धि व्यवस्था कार्यान्वयन र अन्य खरिद जस्ता कार्यमा गाउँपालिकाले दण्ड, जरिवाना तगा जफत जस्ता कार्यहरु गर्नुपर्ने अवस्था आउँन सक्छ ।

वर्तमान अवस्था: यस गाउँपालिकामा प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफतको लागि दररेट निर्धारण नभएको तथा राजश्व संकलन पनि नभएको अवस्था छ र राजश्व चालु आ.व.का लागि अनुमान पनि नभएको अवस्था छ ।

आयको संभावना: यो पनि गाउँपालिकाको नियमित स्रोत हो र आर्थिक ऐन बाट करको दर निर्धारण गरी कार्यान्वयन गर्नु जरुरी छ । तर यसमा आयको अनुमान गर्न कठिन हुन्छ ।

ञ. वन पैदावारको विक्रि (सामुदायिक वन) बाट प्राप्त रकमः

स्थानीय सरकार संचाल ऐनको दफा ६२ (ख) मा व्यवस्था भए अनुसार सामुदायिक वनका उपभोक्ताले आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना स्थानीय तहबाट स्वीकृत गराउँनु पर्ने र त्यसबाट भएको आम्दानीको १० प्रतिशत स्थानीय तहको संचित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने व्यवस्था छ ।

वर्तमान अवस्था: हाल सम्म यस पालिकामा यो शिर्षकबाट कुनै पनि आय भएको छैन र सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह हाल सम्म गाउँपालिकाको करको दायरामा आउन सकेको अवस्था छैन ।

आय संभावना: पालिका भरीका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहसँग संवाद गरी कार्य योजना स्वीकृत गर्ने बखत तिनीहरुको आयबाट १० प्रतिशत संचित कोषमा दाखिला गर्नु पर्ने गरी गाउँपालिकाले प्रावधान तयार गरेमा यो क्षेत्रबाट पनि आय संभावना देखिन्छ ।

सुधारको क्षेत्र: यो क्षेत्रलाई करको दायरामा ल्याउँन गाउँपालिकाबाट निम्न कार्यहरु गरिनु उपयुक्त हुन्छ ।

- सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको लगत तयार गर्ने ।
- लगत तयार गर्दा प्रत्येक सामुदायिक वनले ओगटेको क्षेत्र, उपभोक्ताको विवरण, वार्षिक आय व्यय समेतको विवरण अद्यावधिक गर्ने
- सबै उपभोक्ता समूह सँग संवाद गरी करको दायरामा ल्याउँने ।

ट. पर्यटन तथा मेला शुल्क:

स्थानीय सरकार संचालन ऐन को दफा ६२ (१) मा गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रमा संचालनमा रहेका विविध मनोरञ्जन तथा साहसिक खेलहरुका लागि पर्यटन शुल्क लिन पाउँने व्यवस्था छ ।

वर्तमान अवस्था: गाउँपालिका आय विवरण अनुसार हालसम्म यस क्षेत्रलाई करको दायरामा ल्याई राजश्व संकलन गरेको अवस्था छैन ।

शुल्क संभावना: हाल यस पालिका क्षेत्रमा यस्ते पर्यटकिय गन्तव्य नभएको हुँदा यस्तो शुल्कको संभावना देखिदैन ।

परिच्छेद ४ गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता र आय संकलनको वर्तमान अवस्था:

४.१ गाउँपालिकाको राजश्व परिचालन सम्बन्धि नीति

लुङ्ग्री गाउँपालिकाको आ.व. २०७८/२०७९ का लागि आन्तरिक राजश्व परिचालनका लागि निम्न अनुसारका नीतिहरु लिएको छ ।

- कर प्रशासनलाई चुस्त र छरितो बनाउँने
- कर दाताको लगत दुरुस्त बनाउँने
- सरलिकृत कर प्रणालीको विकास गरी आन्तरिक स्रोतको परिचालनमा जोड दिने
- राजश्वका स्रोतहरुको पहिचान गरी राजश्व संकलन प्रणालीलाई थप सुधार गर्ने
- नागरिकले तिरेको करको सदुपयोग सुनिश्चित गर्ने
- संकलित करको विवरण र उपयोगबारे नियमित रुपमा सार्वजनिक गर्ने ।

यसका अतिरिक्त गाउँपालिकाले आन्तरिक राजश्व सुधारका लागि निम्न कुरामा सुधार गर्ने अठोट गरेको छ,

- सम्पत्ति कर र घरबहाल करको दायरामा नआएका लाई दायरामा ल्याउँने
- दर्ता तथा अनुमतिबिनाका व्यवसाय शुन्य बनाउँने गरी सबै व्यवसायलाई दर्ता गर्न दर्ता अभियान संचालन गर्ने
- साना सवारी साधनको कर दायरा बढाउँने
- सामुदायिक वन भित्रको पैदावार विक्रिलाई पालिकाको राजश्व दायरामा ल्याउँने
- राजश्व प्रशासनमा सुधार गरी जनताले अनुभूति गर्ने गरी सुशासन युक्त बनाउँने
- गाउँपालिकाले उपयोग गर्न नसकी रहेका तर उच्च संभावना विद्यमान रहेका क्षेत्रहरुको पहिचान गर्ने गरी राजश्वको दायरामा ल्याउँने ।

४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता

४.२.१ गाउँपालिकाको राजश्व प्रशासन

यस गाउँपालिकामा राजश्व परामर्श समितिको व्यवस्था छ र राजश्व शाखाको अलग्गै व्यवस्था नभै लेखा शाखाबाटै राजश्व शाखाको कार्य गर्ने गरेको अवस्था छ । गाउँपालिकाको राजश्व प्रशासनलाई सुधार गर्नु पर्ने विषय चालु आ.व. को नीति तथा कार्यक्रमा पनि उल्लेख गरिएको छ । यसलाई अझै प्रभावकारी बनाउँन सहायक पाचौ तहको कर्मचारीको जिम्मेवारीमा अलग्गै राजश्व शाखा स्थापना गरी, पटक पटक क्षमता विकास, कर शिक्षालाई जनस्तर सम्म लैजाने, अनुगमनको व्यवस्था गर्ने तथा सरोकारवालहरुसँग अन्तरकृया गर्ने जस्ता कार्यहरु गर्नु पर्ने छ । त्यसै गरी कर प्रशासनलाइ बढि प्रभावकारी बनाउँन हरेक क्षेत्रका करदाताको लगत लिई अद्यावधिक गर्ने र कर प्रशासनमा वडा स्तर सम्मै काम गर्ने कर्मचारीलाई प्रतिवेदन लेखन तथा

करदाता मैत्री व्यवहारबारे क्षमता विकास गर्ने जस्ता विषयमा सुधार गर्नु पर्ने हुन्छ । यस गाउँपालिकाको राजश्व प्रशासनको संस्थागत अवस्था र योजना निम्न अनुसार छ ।

तालिका १७ राजश्व प्रशासनको संस्थागत विश्लेषण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
क) संगठनात्मक व्यवस्था		
राजश्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छ छैन ?	लेखा शाखा बाट हेर्ने गरेको	छुट्टै राजश्व शाखा स्थापना गर्नु पर्ने
राजश्व शाखामा कुन तहका कति दरवंदी छन् ? र हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?	लेखा शाखाबाट तह ५ ले हेर्ने गरेको	तह ५ वा ६ को दरबन्दि साथ छुट्टै राजश्व शाखा स्थापना गर्नु पर्ने
राजश्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्यविवरण छ की छैन ?	छैन	कार्य विवरण तयार गर्नु पर्ने
कर्मचारीहरुलाई उनीहरुको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रुपमा दिईएको छ छैन ?	छैन	लिखित रुपमा जिम्मेवारी तोकिनु पर्ने
कर्मचारीहरुलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ ?	छ	अझ व्यवस्थित गर्नु पर्ने
सूचना प्राविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ? (सफ्टवयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)	छैन	पालिका देखी वडा सम्म राजश्वको सफ्टवेरमा लैजानु पर्ने
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागि के गरिएको छ ?	केहि छैन	क्षमता विकास गरिनु पर्ने
राजस्व परिचालनका लागि वडा लाई दिईएको जिम्मेवारी के छ ?	वडाले लिन पाउँने राजश्व संकलन गरी बैंक खातामा जम्मा गर्ने अख्तियारी दिईएको छ ।	वडामा सचिव भन्दा अर्को व्यक्ति लाई राजश्व संकलनको जिम्मेवारी दिनु पर्ने
ख) राजश्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरुको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरु – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, वहाल आदि	कुनै पनि स्रोतको अभिलेख छैन	अभिलेख व्यवस्थापन जरुरी छ
गाँउ,,,,,,,, पालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरुको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छ ?	स्थायी सम्पत्ति नभएको	
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कत्तिको सहि रुपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन ?	छैन	सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्याँकन व्यवस्था गरिनु पर्ने
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरु के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति लिईएको छ ?	उठेको कर मासिक दाखिला हुन्छ र	सफ्टवेरमा लैजानु पर्ने

	चुहावटको संभावना न्युन छ	
व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?	व्यवस्था छ	
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरुमा कसरी लागु गरिएको छ ?	यस्तो व्यवस्था छैन	छुट र जरिवानाको व्यवस्था हुनु पर्ने
करदाताहरुलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कत्तिको प्रभावकारी छ ?	केहि छैन	कर बारे पालिकामा खासै चासो नभएको र अग्रिम जानकारी गराउँने व्यवस्था नभएको
गाँउ/नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था केकस्तो छ ?	छ	
राजश्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष्य तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको व्यवस्था के छ ?	केहि छैन	अनुगमन प्रणाली स्थापना गर्नु पर्ने
सार्वजानिक निजी साझेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ ?	केहि छैन	यो योजना अवधिमा खासै केहि गर्न नसकिने
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरुलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ्ग वोर्ड, बेव साईट आदि)	केहि छैन	शिक्षामूलक कार्यक्रम तथा प्रचार प्रसार गर्नु पर्ने
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरुको सहभागीता कस्तो छ ?	समिक्षा नभएको र सहभागिता पनि हुने गरेको छैन	अवदेखि कर दाता प्रतिनिधिको सहभागितामा करको दर निर्धारण गर्ने तथा करको समिक्षा गर्ने परिपाटी बसाल्नु पर्ने
राजश्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरुको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरु आदि)	समिति छ र वर्षमा एक पटक मात्र बैठक बस्छ ।	समितिको बैठक नियमित गरी यसको प्रभावकारिता बढाउँदै लैजानु पर्ने अवस्था छ ।
राजश्व असुलीमा सरोकार पक्षहरुको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?	सहभागिता गराईएको छैन	सहभागिताको पहल गर्नुपर्ने
राजश्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?	राम्रो छ	
आयका स्रोतहरुको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?	उठेको राजश्वको अभिलेख छ तर कुन शिर्षक बाट कति भन्ने अभिलेख छैन	शिर्षकगत अभिलेखको परिपाटिको थलनी गर्नु पर्ने ।
गाँउ/नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?	छैन	त्रैमासिक रुपमा सार्वजनिक गर्नु पर्ने ।

आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरु कसरी संवोधन भएका छन् ?	छ	निरन्तरता दिनु पर्ने ।

४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन

तालिका १८ राजश्व परिचालनको वर्तमान अवस्था

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
क.	कर तर्फ	छ	भएको	भएको
	भूमि कर (मालपोत)	छ	नभएको	नभएको
	सम्पीत्त कर	छ	नभएको	नभएको
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	छैन	नभएको	नभएको
	घर जग्गा बहाल कर	छ	नभएको	नभएको
	व्यवसाय कर	छ	भएको	धैरै नभएको
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर	छ	नभएको	नभएको
	विज्ञापन कर	छैन	नभएको	नभएको
	मनोरञ्जन कर	छैन	नभएको	नभएको
ख.	**अन्य गैर कर राजश्व**			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्रि	छ	छ	सामान्य भएको
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर विक्रि	छैन	छैन	छैन
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) विक्रि बापतको आय			
	नक्सापास दस्तुर	छ	नभएको	नभएको
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क	छ	छ	छ
	वहाल विटौरी शुल्क	छैन	नभएको	नभएको
	पार्किङ्ग शुल्क	छैन	नभएको	नभएको
	अस्पताल संचालन	छैन	नभएको	नभएको
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	छ	नभएको	नभएको
	स्थानीय खानेपानी महसुल	छ	नभएको	नभएको
	स्थानीय विद्युत महसुल	छ	भएको	अति सामान्य भएको
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपप्लायर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क	छैन	नभएको	नभएको

	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि	छैन	नभएको	नभएको
	मूल्यांकन सेवा शुल्क	छ	नभएको	नभएको
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदि)	छ	भएको	भएको
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क	छ	भएको	भएको
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	छ	भएको	भएको
	दण्ड जरिवाना	छ	नभएको	नभएको

श्रोतः लुङ्ग्रीगा.पा.

४.४ राजश्व परिचालनका सवालहरु

नेपालको संविधान तथा कानुनले प्रदान गरेको आर्थिक अधिकार उपयोग गर्न पालिकाहरुले राजश्वको उपयोगिता र यसको संवेदनशिलतालाई सहत्व दिई योजनावद्ध प्रयास गर्न जरुरी छ ।

४.४.१ संभावनाको क्षेत्रबाट पनि कर संकलन हुँन नसक्नुः यस पालिकामा करको संभावना भएका क्षेत्रबाट राजश्व संकलन गर्नलाई पनि केहि नीतिगत केहिमात्रामा दक्ष कर प्रशासनको अभाव, करको दायरा तथा दरमा अलमल, करको क्षेत्र विस्तार तथा अनुगमनको अभाव जस्ता सवालहरु देखिएका छन् ।

४.४.२ कर नीतिको कार्यान्वयनः गाउँपालिकाले लिएको कर नीति लाई प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि रणनीतिक कदम चाल्न अझै नसक्दा कतिपय करदाता करको दायरामा आउँन सकेका छैनन् । जस्तैः घरबाहाल कर पाउँने कतिपय घर धनी करको दायराबाट मुक्त छन्भने दर्ता नगरी व्यवसाय गर्नेहरु पनि दायराबाट मुक्त छन् ।

४.४.३ कर तिर्ने संस्कारको विकासको मुद्दाः त्यसै गरी जनतामा कर तिर्ने संकारको विकास भैनसकेको अवस्था एकातिर छ भने संस्कारको विकास गर्न सामान्य कर शिक्षाको व्यवस्था नगरिएको अवस्था छ ।

४.४.४ करदाताको लगत तथा अनुगमनः नियमित कर संकलन हुँनु पर्ने सम्पत्ती तथा व्यवसाय कर, जो गाउँपालिकाको प्रमुख आय स्रोतका रुपमा रहेका छन् त्यस्तालाई पनि करको दायरामा समेट्न नसकेको

अवस्था छ र दायरा विस्तार गर्न लगत संकलन तथा करदाताको अभिलेख अद्यावधिक गर्नु पर्ने कार्यहरु पनि हुँन सकेको छैन ।

४.४.५ कानुनी दुविधाः कतिपय कानुनहरुको तालमेल नमिल्दा पनि करको दायरा विस्तार गर्न नसकिएको अवस्था छ जस्तै स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ६२ (ख) ले सामुदायिक वनको विक्रिको आयबाट बाट स्थानीय तहले १० प्रतिशत राजश्व पाउँने कुरा उल्लेख छ भने वन ऐन, २०७६ ले सो किटान गरेको छैन । यस्ता दुविधालाई सरोकारवालाहरुसँग बसेर समभ्दारी बनाउन अति जरुरी छ ।

४.४.६ अभिलेख व्यवस्थापन तथा स्रोतका प्राथामिकिकरणः करदाताको अभिलेख अद्यावधिक गर्नु कर प्रशासनको प्रमुख कार्य पनि हो । तर सम्पत्ति कर, बाहाल कर, व्यवसायकर जस्ता करको दायरा व्यापक भएको क्षेत्रका करदाताको लगत संकलन र विवरण अद्यावधिक नहुँदा अबका दिनमा केकति राजश्व कुन क्षेत्रबाट उठ्न सक्छ भन्ने कुरा अनुमान गर्न असजिलो अवस्था छ । यस कारण संभावित स्रोतको प्राथामिकिकरण गरेर राजश्व संकलनलाई तिव्रता दिन असहज छ ।

४.४.७ पारदर्शिता र जवाफदेहिताः पारदर्शिता र जवाफदेहिता सुशासनको मूल कडि हो । राजश्व प्रशासनलाई पारदर्शि र जवाफदेही बनाउँन गाउँपालिकाले आफ्नो आय व्ययको विवरण आवधिक रुपमा विभिन्न संचार माध्यम बाट प्रकाशित गरी सार्वजनिक गर्नाले पालिका प्रति जनविश्वास बढ्न जान्छ ।

परिच्छेद ५ गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना

५.१ स्थानीय राजश्व सुधार तथा परिचालनको परिकल्पना

परिकल्पना

लुङ्ग्री गाउँपालिकाको हालको कुल आयमा आन्तरिक राजश्वको प्रतिशत वृद्धि गरी आन्तरिक स्रोतको दरमा वृद्धि गर्ने	हालको दर ०.८८ प्रतिशतबाट १.६५ प्रतिशतमा पऱ्याउँने
करको दायरामा वृद्धि गर्ने	पालिकाको आर्थिक स्थायित्व, दिगोपना र अत्यावश्यक कार्यका लागि आर्थिक स्रोतमाथीको परनिर्भरता न्युनिकरण हुँने ।
पालिकाको बजेटको आकार वृद्धि गर्ने	पालिकाको आर्थिक स्थायित्व, दिगोपना र अत्यावश्यक कार्यका लागि आर्थिक स्रोतमाथीको परनिर्भरता न्युनिकरण हुँने ।
जनताको विकासको माग अझ बढि संवोधन गर्ने	पालिकाका जनताको आर्थिक समृद्धि ल्याउँन र पालिकाको सोच पुरा गर्न सकिने ।

५.२ स्थानीय तहहरुले राजश्व सुधार र परिचालनका सैद्धान्तिक मान्यताहरु

स्थानीय सरकारहरु जनताका घरदैलोका सरकारहरु हुन् । देशको भूगोल र जनता स्थानीय सरकारका नजिक छन् । संघियता बलियो बनाउँन स्थानीय सरकार बलियो हुँनु जरुरी छ । स्थानीय सरकार बलियो हुँन जनतालाई सोझै फाईदा पुग्ने काम गर्नु जरुरी छ । जनतालाई प्रत्यक्ष फाईदा पुऱ्याउन केहि निश्चित सोचहरुको विकास हुँन जरुरी छ र सोच पुरागर्न काम गर्नु पर्ने र काम गर्न स्रोत र साधन चाहिने भएको हुँदा सधैको परनिर्भतालाई क्रमशः घटाउँदै आन्तिरिक स्रोत माथिको निर्भरता बढाउँदै जानु जरुरी भएको छ ।

जनताको घरदैलोको सरकारका रुपमा जनताका माग तथा आवश्यकता संवोधन गर्नु स्थानीय सरकारको दायित्व भित्र पर्दछ । संविधानको अनुसूचि ८ अन्तरगत एकल तथा अनुसूचि ९ अन्तरगत संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बिचका साझा अधिकारले समग्रमा जनताको चौतर्फि विकास सँग जेडिएका स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि तथा पशुपंछी, खानेपानी तथा सरसफाई, फोहरमैला व्यवस्थापन, विपद्‌व्यवस्थापन, आय आर्जका अवसर सिर्जना, रोजगारीका अवसर सिर्जना, यातायात लगायत अन्य आर्थिक तथा सामाजिक पूर्वाधारको विकास जस्ता जन सरोकारका विषयमा काम गर्न संविधानले कार्य जिम्मेवारी निर्धारण गरेको अवस्था एकातिर छ भने स्थानीय प्रतिनिधिले स्थानीयसँग गरेका बाचाहरु पुरा गर्नुपर्ने अवस्था अर्कातर्फ छ । तसर्थ विकास

व्यवस्थापनलाई जनताले महशुस गर्ने गरी जाँहा आवश्यक पर्‍यो त्याँहि लगानी गर्ने स्वायत्तता सुनिश्चित गर्न स्व-आर्जनबाट मात्र संभव हुन्छ ।

स्थानीय सरकारहरुले जनताका माग तथा आवश्यकता अनुसारका सेवा सुविधा प्रवाह गर्न आफ्नै नियन्त्रणको स्रोत साधनले मात्र संभव हुन्छ । तसर्थ स्थानीय चासो संवोधन गर्न स्थानीय स्रोत परिचालन बिना संभव छैन । यसैले स्थानीय राजश्व परचालनले स्थानीय सरकारहरुलाई जनता प्रति उत्तरदायी पनि बनाउदै लैजाने र स्थानीय विकासको गतिमा दिगोपना पनि आउने संभावना रहन्छ । तर यसका लागि कर तिर्ने संस्कारको विकास, कर तथा गैर कर प्रशासनमा सुधार, कर तथा गैरकर सुशासनमा सुधार र कर तिर्ने सेवामा सुधारको आवश्यक छ ।

मथि भनिए झैं स्थानीय तह संचालनमा आन्तरिक राजश्व संकलन अतिनै आवश्यक विषय हो तर यो सँग सेवा प्रवाह जोडिएको हुन्छ । अर्थात राजश्व संकलन र सेवा प्रवाह अन्तर सम्बन्धित विषय हुँन र सँग सँगै कार्यान्वयन हुँनु जरुरी छ । तसर्थ एक जिम्मेवार सरकारको रुपमा स्थानीय सरकारले जन सरोकारका विषयमा लगानी गर्न पनि राजश्व सुधार अपरिहार्य छ । तर राजश्व संकलन तथा परिचालनमा सुधारका केहि निश्चित सिद्धान्तहरुलाई अवलम्बन गर्न पनि उत्तिकै जरुरी छ । त्यसकारण यस पालिकाको राजश्व सुधार र परिचालन कार्य विशेष गरी निम्न सैद्धान्तिम मान्यताहरुमा आधारित हुनु पर्नेछ ।

१. स्थिरताको मान्यता: स्थानीय तहलाई आफ्ना विकासका गतिविधिहरु निरन्तर परिचालन गर्न आफ्नै स्रोतको बजेट हुनू अनिवार्य हुँन जान्छ । यसका लागि ऐन, नियम र संविधानले दिएको दायरा भित्र रहनु पनि उत्तिकै जरुरी हुन्छ भने जनताको कर तिर्ने क्षमता र पलिकाको विकास तथा सेवा प्रवाहले जन चाहनालाई आकर्षित गरेको हुँनु पर्दछ । पालिकाको सेवा प्रवाह र सुशासनमा जनता सन्तुष्ट छन् भने र आर्थिक समृद्धिका गतिविधिबाट स्थानीय जनता सन्तुष्ट छन् भने कर तिर्न जनताले बोझको रुपमा महसुस गर्दैनन् । त्यस्तो स्थितिमा कर तिर्ने संस्कारको विकास गर्न सकिन्छ । कर तथा गैरकर प्रशासन र सुशासनमा सुधार गरी कर सेवामा सुधार भएमा पालिकाको आन्तरिक आयमा स्थायित्व हासिल हुन्छ । आयको स्थिरताले पालिका आर्थिक रुपमा सवल तथा सक्षम भएपछि स्थानीय विकासको कम अगाडी बढाउँन सहज हुन्छ ।

२. करदाताको क्षमतामा आधारित: राजश्व सुधार तथा परिचालनको अर्को मान्यता हो करदाताको कर तिर्न सक्ने क्षमता । पालिकाका विकास गतिविधि र जनताको क्षमतामा अन्तर सम्बन्ध रहन्छ । तसर्थ पालिकाको बजेट परिचालन जनताको आयआर्जन बढाउँने तर्फ केन्द्रित गरी जनताको अीर्थक हैसियत बढाउँदै कर तथा गैर करको दायरा र दर जनताको तिर्न सक्ने क्षमता अनुकुलन बनाउँदै राजश्वमा सुधार गर्ने मान्यतामा कर अडिग हुनु पर्नेछ ।

३. करदाता मैत्री कर तथा गैर कर प्रशासन: कर तथा गैरकर प्रशासन तथा सुशासन र कर सेवालाई जनमैत्री हुँनु पर्ने करको अर्को महत्वपूर्ण सिद्धान्त लाई अंगिकार गरिने छ ।

४. समानताको सिद्धान्त: कर तथा गैर करका दरहरुमा कसै प्रति भेदभाव नगरी समता र समानताको अवधारण अनुसार कर प्रशासनलाई अगाडी बढाईनेछ ।

५. पारदर्शिताः पारदर्शिता सुशासनको एक महत्वपूर्ण पाटो हो । यो पालिकाले कर तथा गैर कर को दर तथा दायरा वृद्धि तथा कर संकलन र परिचालन लाई पूर्ण पारदर्शि बनाउँन कुनै कसरता बाँकी राख्ने छैन ।

६. जवाफदेहिताः यो पालिका राजश्व संकलन र परिचालनमा संविधान, कानुन र स्थानीय जनता प्रति पूर्ण जवाफदेहिता कायम राख्नेछ ।

७. विकासको आवश्यकता केन्द्रितः यो पालिका आन्तरिक राजश्व संकलन तथा परिचालनलाई एक प्रकृयाको रुपमा मात्र नलिई जनताको विकासको चासो संवोधन गर्ने तर्फ केन्द्रित हुनेछ । जनताको आय तथा रोजगारी बढाउँने गतिविधिमा लागि कर तिर्ने हैसियत बढाउँनेमा बढि केन्द्रित हुँनेछ ।

८. सार्वजनिक उत्तरदायित्वको सिद्धान्तः स्थानीय तहहरु स्थानीय जनता प्रति उत्तरदायी हुँने हुँदा राजश्व संकलन र परिचालन प्रति सार्वजनिक उत्तरदायित्वबाट बिचलित हुँनेछैन ।

५.३ मुख्य सुधारका पक्ष

यस पालिकाको राजश्व सुधार र परिचालनमा निम्न चार पक्षको सँगसँगै सुधार गरिने छ ।

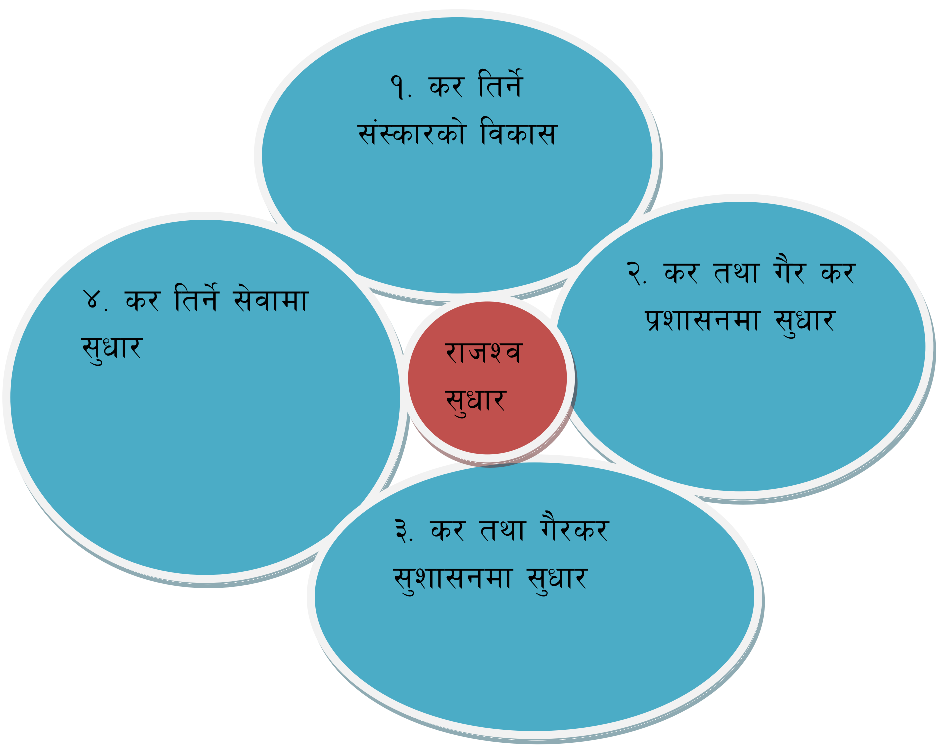

५.४. आगमी तीन वर्षे राजश्व संकलन रणनीति तथा कार्यनीति

तालिका१९ राजश्व सुधार सम्बन्धि रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. कर तिर्ने संस्कारको विकास गरिनेछ	• सम्बन्धित क्षेत्रका करदाताहरुको लगत संकलन गर्ने
	• संकलित लगत लाई नियमित रुपमा अद्यावधिक गर्ने
	• कर दाताको नाम नामेसी समय समयमा प्रकाशित गर्ने
	• करदाता तथा तिनका प्रतिनिधहरुसँग नियमित अन्तरकृया गर्ने
	• करको दर निर्धारण गर्दा करदाता प्रतिनिधिहरुसँग समन्वय गर्ने
	• नियमित रुपमा नयाँ करदातालाई करदाता शिक्षा प्रदान गर्ने
	• नियमित र बढि कर तिर्ने करदातालाई वार्षिक रुपमा सार्वजानिक समारोहका बिचमा सम्मान गर्ने
	• ज्यादै साना करदाताको मनोवल उच्च पार्न पनि साना करदाता मध्ये नियमित र समयमैकर तिर्ने करदातालाई उच्च सम्मान गर्ने
२. कर तथा गैरकर प्रशासनमा सुधार गरिने छ।	• राजश्व शाखालाई स्तरोन्नती गरी कम्तिमा ६ तहको अधिकृतको मातहतमा राख्ने व्यवस्था गर्ने
	• साधन स्रोत र उपकरणले सुसज्जित बनाउँने (खास गरी नियमित अनुगमनका लागि सवारी साधनको उपलब्धता)
	• गाउँपालिका तथा वडा स्तरमा राजश्व संकलनमा संलग्न कर्मचारीहरुलाई नियमित रुपमा क्षमता विकास गर्ने
३. कर तथा गैरकर सुशासनमा सुधार ल्याईनेछ।	• कर तथा गैरकरका दायरा र दर वृद्धि गर्नु पर्दा सम्बन्धित क्षेत्रका करदाता प्रतिनिधिहरु सँग समन्वय गरी निर्णय लिने
	• गाउँपालिकामा संकलन भएको कर कसरी उपयोग भएको छ सोको नियमित रुपामा गाउँपालिकाको वेभसाईट वा अन्य माध्यमबाट सार्वजनिक गर्ने।
	• कर तिरेको भरपर्दो र कार्यालयबाट प्रमाणित भएको रसिद दिईने छ।
४. कर तिर्ने सेवामा सुधार गरिनेछ।	• कर तिर्ने करदातालाई कर तिर्न आउँदा उचित आदरका साथ व्यवहार गर्ने
	• छिटो सेवा प्रदान गरिनेछ।
	• धेरैजस्तो कर संकलनलाई वडास्तरमा केन्द्रित गरिने छ।
	• व्यापार कर, फोहरमैला संकलन कर तथा अन्य संभव भए सम्म धेरै प्रकारका करहरु घरदैलोबाटै संकलन गरिने छ।
५. राजश्व सम्बन्धि नीति नियममा सुधार गरी आन्तरिक राजश्वको दायरा फराकिलो बनाईने छ	• पालिकाबाट राजश्व बारे आवश्यक नीति नियम तथा ऐन बनाई वा भैरहेकालाई समय सापेक्ष सुधार गरी व्यवहारिक बनाउँदै लगिने छ।
	• जनताको कर तिर्न सक्ने क्षमताका आधारमा करका दरहरु विश्लेषण गरी निर्धारण गरिनेछ।
	• थप राजश्वका स्रोतहरुको अध्ययन गरी संभाव्यताका आधारमा करको दायरा बढाउँदै जाने
	• सम्पत्ति मूल्याँकनलाई निश्चित मापदण्डका आधारमा गरिने छ।
	• करका स्रोतहरुको तथ्यांक अद्यावधिक गरिनेछ।

५.५ राजश्व सुधार कार्ययोजना

५.५.१. कर राजश्व सुधार कार्ययोजना

तालिका २० कर राजश्व सुधार योजना

कर राजश्वका शिर्षक	करको दर, दायरा तथा अन्य सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरु	समयावधी	जिम्मेवारी
१.१. सम्पत्ती कर	सम्पत्ति कर बारे सैद्धान्तिम निर्णय गरी कार्यविधि तयार गर्ने	आ.व. २०७८/०७९ भित्र	गाउँ कार्यपालिका राजश्व परामर्श समिति, राजश्व शाखा
	संभावित कर दाताहरु/सरोकारवालाहरु बिच अन्तरकृया तथा परामर्श बैठक गर्ने ।	आ.व. २०७८/०७९ भित्र	गाउँ कार्यपालिका राजश्व परामर्श समिति, राजश्व शाखा
	घर जग्गाको विवरण बारे धर धनीहरुलाई स्व:घोषणा गर्न सूचना जारी गर्ने र आवश्यक परे लगत संकलन गर्ने ।	आ.व. २०७८/०७९ भित्र	राजश्व शाखा
	घर जग्गाको वर्गिकरण गर्ने	आ.व. २०७८/०७९ भित्र	प्राविधिक शाखा र मूल्याँकन समिति
	कर दाताहरु सँग छलफलका आधारमा कार्यपालिका बाट करको दर निर्धारण गर्ने	आ.व. २०७८/०७९ भित्र	गाउँ कार्यपालिका राजश्व परामर्श समिति,
	करदाता शिक्षा प्रदान गर्ने	आ.व. २०७८/०७९ भित्र	राजश्व शाखा
	राजश्य संकलन गर्ने कर्मचारी र वडा अध्यक्षहरु लाई राजश्व परिचालन बारे अनुशिक्षण प्रदान	आ.व. २०७८/०७९ भित्र	राजश्व शाखा
१.२ सवारी साधन कर	पार्किङ्ग स्थल निर्धारण	यसै आ.व. भित्र	का.पा., राजश्व शाखा, प्रहरी
	सवारी साधन अनुमतिको दर निर्धारण गर्ने	यसै आ.व. भित्र	का.पा., राजश्व शाखा, प्रहरी
	सवारी संचालनको अनुमति दिने	यसै आ.व. भित्र	का.पा., राजश्व शाखा, प्रहरी
	राजश्व अशुली गर्ने		राजश्व शाखा
१.३ घर जग्गा बहाल कर	घर धनीहरु सँग बाहाल करबारे परामर्श बैठक गर्ने	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका, गाउ सभा र राजश्व समन्वय समिति
	घरधनीहरुलाई घर बाहाल बारे स्व-घोषणा गर्न सूचना र उत्प्रेरित गर्ने	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका र राजश्व शाखा

	आवश्यक परे लगत संकलन गर्ने	एक वर्ष भित्र	राजश्व शाखा
	सर्वपक्षिय सहमतिमा बाहाल कर निर्धारण गरी कार्यान्वयन गर्ने	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका, गाउ सभा र राजश्व समन्वय समिति
	निरन्तर कर तिर्ने लाई पुरष्कृत गर्ने ।		कार्यपालिका तथा राजश्व शाखा
१.४ व्यवसाय कर	व्यवसायिहरुसँग परामर्श बैठक बस्ने ।	निरन्तर	राजश्व शाखा वडा कार्यालयहरु र कार्यपालिका
	दर्ताको दायरामा नआएका व्यवसायिहरुलाई दर्ता उत्प्रेरित गर्न सूचना जारी गर्ने		कार्यपालिका तथा राजश्व शाखा
	दर्ता नभएकाको लगत संकलन गर्ने		राजश्व शाखा र वडाहरु
	दर्ता अभियान संचालन गर्ने		राजश्व शाखा र वडाहरु
	पहिलो त्रैमासिक भित्रै कर बुझाउँन आउँने लाई निश्चित प्रतिशत छुट दिने ।		कार्यपालिका

५.१.२. गैरकर राजश्व सुधार कार्ययोजना

तालिका २१ गैर कर राजश्व सुधार योजना

गैर कर राजश्वका शिर्षक	करको दर, दायरा तथा अन्य सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरु	समयावधी	जिम्मेवारी
२.१ढुङ्गा, गिटी र बालुवा विक्रि	उत्खनन् क्षेत्र पहिचान गर्ने	पहिलो वर्ष	प्राविधिक शाखा र राजश्व शाखा
	प्रारंभिक वातावरण अध्ययन गर्ने	दाश्रो वर्ष	प्राविधिक शाखा कार्यपालिका,
	ठेक्का लागाउँने	दाश्रो वर्ष	कार्यपालिका र राजश्व शाखा
	राजश्व संकलन गर्ने	दोस्रो वर्ष	राजश्व शाखा
२.२ वन पैदावार (सामुदायिक वन) को विक्रि	४६ वटा समुदायिक वन व्यवस्थापनमा पालिकाको सहयोग वृद्धि गरी करको दायरामा ल्याँउन, • सामुदायिक वन र सोको उत्पादन क्षमता बारे लगत संकलन गर्ने • सा.व. उ.स.हरु सँग पालिकाको करको दायरामा आउँने बारे मरामर्श बैठक गर्ने	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका, राजश्व परामर्श समिती र राजश्व शाखा

	• सा.ब. उ.स.हरुको वार्षिक आय विश्लेषण गर्ने • दुवै पक्षको सहमतिमा वार्षिक करको दार निर्धारण गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने		
२.३ फोहोमैला व्यवस्थापन शुल्क	फोहर संकलन र व्यवस्थापन नीति तयार गर्ने	पहिलो वर्ष	कार्यपालिका
	वडा वडाका साना तिना बजार क्षेत्र बाट खास गरी नसड्ने फोहर संकलन गरी व्यवस्थित गर्ने	पहिलो वर्ष	प्राविधिक शाखा र राजश्व शाखा
	सो बापत बजार बासी घर धनीहरु बाट शुल्क लिन सोकारवालहरु सँगको समन्वयमा शुल्क निर्धारण र अशुली गर्ने	पहिलो वर्ष	प्राविधिक शाखा र राजश्व शाखा

५.१.३. राजश्व प्रशासन तथा सुशासन सुधार कार्ययोजना

तालिका २२ प्रशासन तथा सुशासन सुधार योजना

राजश्व प्रशासन तथा सुशासन सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरु	समयावधी	जिम्मेवारी
३.१ पालिकामा छुट्टै राजश्व शाखा स्थापना गर्ने	तत्काल	कार्यपालिका
३.२ राजश्व संकलनलाई लक्षित गरी पालिका देखी वडा सम्म सफ्टवेर स्थापना गर्ने	तत्काल	कार्यपालिका र राजश्व शाखा
३.३ आन्तरिक राजश्वको संबेदनशिलता बारे निर्वाचित प्रतिनिधी तथा राजश्व संकलनमा संलग्न कर्मचारी लाई अनुशिक्षण दिने	यसै वर्ष	कार्यपालिका
३.४ विभिन्न प्रकारका करदाताहरको लगत संकलन गरी अभिलेख तयार गर्ने	पहिलो वर्ष	राजश्व शाखा
३.५ करदाताहरको विवरण त्रैमासिक रुपमा वेभसाईट बाट सार्वजनिक गर्ने	पहिलो वर्ष	राजश्व शाखा
३.६ आन्तरिक राजश्वको आय व्यय त्रैमासिक रुपमा सार्वजनिक गर्ने	पहिलो वर्ष	राजश्व शाखा
३.७. करदाता प्रतिनिधिहरु सँग नियमित रुपमा अन्तरकृया तथा परामर्श बैठक गर्ने	पहिलो वर्ष	कार्यपालिका र राजश्व शाखा
३.८ राजश्व संकलन गर्दा करदाताहरु समक्ष मुष्कान सहितको सेवा प्रदान गर्ने वा राजश्व संकलन गर्ने कर्मचारीलाई व्यवहार परिवर्तन बारे तालिम दिने	पहिलो वर्ष	कार्यपालिका
३.९ राजश्व संकलनको अनुगमन लाई तिव्रता दिने	पहिलो वर्ष	कार्यपालिका
३.१० राजश्व संकलन गर्न पालिका तथा वडामा कार्य बोझका आधारमा आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने ।	पहिलो वर्ष	कार्यपालिका

परिच्छेद ६ अपेक्षित नतीजा

यो राजश्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन हुँदा गाउँपालिका लाई निम्न अनुसार राजश्व आयमा सुधार हुँने छ ।

६.१ राजश्व वृद्धिः

यो योजना कार्यान्वयन भएपछि निम्न शिर्षकमा करदाता तथा दायरा/दर थप भै राजश्व वृद्धि हुनेछ ।

तालिका २३ राजश्व वृद्धि योजना

कर तथा गैर कर क्षेत्र	हालका करदाता	आ.व. २०७७/२०७८ मा संकलित राजश्व रु.	थप हुँने करदाता	पहिले वर्ष थप हुँने राजश्व रु.	दोस्रो वर्ष थप हुँने राजश्व रु.	तेस्रो वर्ष थप हुँने राजश्व रु.
१. कर राजश्व तर्फ						
सम्पत्ति कर	०	०	४७३७	७५००००	१५००००००	२२५००००
व्यवसाय कर	०	१०००००	१५०	२०००००	२२००००	२५००००
घर जग्गा बहाल कर	०	२४००	गा.पा.बाट लगत संकलन हुँने	५००००	५५०००	६००००
सवारी साधन कर	०	०	१० देखी १५	२५०००	३५०००	५००००
विज्ञापन कर	०	०	गा.पा. बाट लगत संकलन हुँने	३००००	३५०००	४००००
२. गैरकर राजश्व तर्फ						
सामुदायिक वन भित्रको वन पैदावार विक्रि			गा.पा. बाट लगत संकलन हुँने	२०००००	३०००००	३५००००
ढुङ्गा, गिटी र बालुवा विक्रि			गा.पा. बाट स्थान छनौट हुँने	०	७५०००	८२५००
फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			गा.पा. बाट स्थान छनौट हुँने	०	२५०००	३५०००
नक्सा पास दस्तुर				७५००००	७५००००	७५००००

६.२ राजश्व प्रशासन तथा सुशासनमा सुधारः

यस गाउँपालिकाको पालिका स्तर देखी वडास्तर सम्मको राजश्व प्रशासनको सुधारको आवश्यकता भएको हुँदा आवश्यकताको आधारमा प्रशासन र सुशासनमा निम्न अनुसार सुधार भएको हुँनेछ,

- हाल राजश्व शाखाको काम पनि लेखा शाखाबाट भैरहेकोमा अब पालिकाको वर्तमान राजश्व प्रशासनको जिम्मेवारी तह ५ को कर्मचारीको नेतृत्वमा रहने गरी अलग्गै राजश्व शाखा स्थापना हुँनेछ ।
- पालिका देखी वडा वडा सम्मका राजश्व संकलनमा खटिएका कर्मचारीको समय समयमा आवश्यकताका आधारमा क्षमता विकास हुँनेछ ।
- राजश्वको दायरा वृद्धि गर्न करदाताहरुको पहिचान, लगत संकलन र अभिलेख व्यवस्थापन भै करदाताको संख्या वृद्धि भएको हुँने छ ।
- करका दर र दायराको निर्धारण गर्दा करदाता प्रतिनिधीहरुसँग प्रशस्त संवाद र समन्वय गरिने छ ।
- करको आय व्यय विवरण नियमित सार्वजनिक भएको हुँने छ ।
- आन्तरिक आयको उपयोगबारे पनि नियमित सूचना प्रवाह हुँने छ ।

परिच्छेद ७: आगामी तीन वर्षको राजश्व प्रक्षेपण

७.१ राजश्व प्रक्षेपणको आधारहरु

७.१.१ एकिकृत सम्पत्ति कर वृद्धिः

यो गाउँपालिका भित्र ४७३९ घरपरिवार छन् भने एउटा घरधनीले पनि आज सम्म एकिकृत सम्पत्ति कर तिरेको अवस्था नभएकोमा करको दायरामा नआएका ४७३९ घरपरिवार क्रमश: करको दायरामा आउँने संभावनाका आधारमा सम्पत्ति करको प्रक्षेपण गरिएको छ ।

७.१.२ घरजग्गा बहाल करमा वृद्धिः

घर बाहालकरका करदाताको एकिन संख्या पालिकासँग नभएको र पालिका बाट जानकारी पाए अनुसार हालसम्म केवल संस्थागत रुपमा भाडामा दिईएका तथा व्यवसाय दर्ता र नविकरणका लागि मात्र तिर्न बाध्य भएको अवस्थामा मात्र घरबहाल कर तिर्ने गरेको तर अनौपचारिक क्षेत्रका लागि भाडा दिने घर धनीहरुले बाहाल कर नतिर्ने गरेको हुँदा बजार क्षेत्रमा अन्य घर धनीहरु अझै पनि करको दायरामा नअनाएका हुँदा तिनीहरुलाई क्रमश: दायरामा ल्याउँदा बाहाल कर तिर्ने करदाताको संख्या बढ्न सक्ने अनुमानका साथ यो क्षेत्रको आय बढ्ने आँकलन गरिएको छ ।

७.१.३ व्यवसाय कर वृद्धिको आधारः

व्यवसाय कर पालिकाको अर्को प्रमुख आय स्रोत हो, तर बजारको परिदृश्य भन्दा फरक प्रकारको करदाताको रेकर्ड देखिएको छ । राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी कार्यशालाका सहभागीको अनुमान अनुसार कम्तिमा पनि १५० व्यवसायी यो पालिकामा भएका मा केहिले मात्र व्यवसाय दर्ता गराएका र नविकरण चाँही सो अनुसार पनि नभएको हुँदा छुट भएको करदातालाई करको दायरामा ल्याउँन सकिने अवस्था भएको हुँदा यो क्षेमा पनि राजश्व वृद्धि हुँने प्रक्षेपण गरिएको छ ।

७.१.४ विज्ञापन करको वृद्धिको आधारः

विज्ञापन कर पनि कानुनले तोकेको गाउँपालिकाको अर्को महत्वपूर्ण कर राजश्वको क्षेत्र हो । खास गरी शहर बजार भएका स्थानमा यो क्षेत्रले राजश्वको प्रशस्त संभावना बोकेको हुन्छ । तर हालसम्म पनि यो क्षेत्र करको दायरामा नआएको हुँदा यो पालिका क्षेत्र भित्र सानुतिनु बजार क्षेत्र पनि भएको र बजारको परिदृश्य अनुसार साईनबोर्ड तथा होर्डिङ्ग बोर्डका माध्यमबाट विज्ञापन भएको अवस्था भएको हुँदा यस क्षेत्रबाट पनि राजश्व संकलन को संभावना देखिएको हुँदा रु. २००,००० देखिनै आय प्रक्षेपण गरिएको छ ।

७.१.६ सामुदायिक वन भित्रको वन पैदावार विक्रिबाट राजश्व वृद्धिको आधारः

गाउँपालिकाबाट हालसम्म यस क्षेत्र लाई राजश्वको दायरामा ल्याई नसकोको अवस्था छ । तर पालिका भित्रका सामुदायिक वन तथा यिनीहरुको क्षेत्रफल लगायत वार्षिक आय व्ययको विवरण समेत पालिकामा

नभएको हुँदा यसलाई पनि अब उप्रान्त पालिकाको कर राजश्वको क्षेत्रमा ल्याउँने कार्ययोजना बनाईएको हुँदा यस क्षेत्रलाई पनि आय संभावनाका रुपमा अन्य विक्रि भित्रै राखी प्रक्षेपण गरिएको छ ।

७.१.७ फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क वृद्धिको आधारः

गाउँपालिकाले फेहरमैला व्यवस्थापनमा कार्य गरिरहेको तर राजश्व संकलनलाई दायरामा नल्याएको अवस्था छ । तर यो पनि राजश्वको महत्वपूर्ण क्षेत्र भएको हुँदा कार्ययोजना अनुसार यस क्षेत्रलाई पनि राजश्व प्रक्षेपणमा राखी योजनाको दोस्रो वर्ष देखी न्युनतम रुपमा राजश्व प्रक्षेपण गरिएको छ ।

७.१.८ नक्सा पास दस्तुर वृद्धिको आधारः

पालिका भित्रका भवन निर्माण्को नक्सा पास दस्तुर राजश्वको अर्को महत्वपूर्ण क्षेत्र हो । यस पालिकाले विगत वर्षहरु देखीनै नया घर तथा संरचना निर्माणका लागि नक्सा पास दस्तुर उठाउँदै आएको हुँदा राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी कार्यशालामा छलफल भए अनुसार पहिले निर्माण भएका घरहरुको चाही नक्सा पास नभएको हुदा एक पटक लगत राख्ने प्रयोजनका लागि भए पनि पुराना निर्माण भएका भवनहरुको न्युनतम दस्तुरमा भवन नक्सा पास गरिदिने कार्ययोजना बने अनुरुप यो क्षेत्रलाई बढि संभावनाको क्षेत्रका रुपमा लिई राजश्व वृद्धि सहित प्रक्षेपण गरिएको छ ।

७.२ तीन वर्षको आय तथा राजश्व प्रक्षेपण

आगामी तीन वर्षको पालिकाको समग्र आय र सो भित्र आन्तरिक राजश्वको वृद्धिको कुरा गर्दा आन्तरिक राजश्व वृद्धिलाई माथी ७.१ को आधारमा र अन्य राजश्व बाँडफाँड तथा अन्तर सरकारी वित्त हस्तान्तरणको हकमा पालिकाले चालु आ.व. २०७७/२०७८ को यथार्थलाई आधारमानी तलको तालिका अनुसार राजश्व प्रक्षेपण गरिएको छ ।

तालिका २४ राजश्व प्रक्षेपण

	बाँडफाँड भै आउने तथा अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण						
राजश्व शिर्षक	संघ तथा प्रदेशबाट प्रप्त हुँने अनुदान			चालु आ.व. को अनुमान रु	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७६/७७	२०७७/७८		२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
बाँडफाँड भई प्राप्त हुने रकम							
१४१७०	राजश्व बाँडफाँड भई प्राप्त हुने आय	८४२००००००	६९१५०८८५	८४७४०००००	९०६७१८००	९७०१८८२६	१०३८१०१४४
११३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	०	०	०	०	०	०
१४१५७	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने दहत्तर बहत्तर विक्रि	०	०	०	०	०	०
१४५२९	अन्य आय	०	०	०	०		
१३३१०	अन्तर सरकारी वित्त हस्तान्तरण	२६५३०२०००	३०९३८०४८१	२८७३८२०००	३१७७५४७९२	३३८६२४१५१	३६१०३५१४१
१३३११	नेपाल सरकार समानिकरण अनुदान नगद	९१६५१०००	९४५९००००	९४८८८०००	९९६३२४००	१०९५९५६४०	१२०५५५२०४
१३३१२	शसर्त अनुदान	१४८२०१०००	१८७०४८८७०	१६३०४४०००	१७११९६२००	१७९७५६०१०	१८८७४३८११
१३३१३	विशेष अनुदान	१४२०००००	१५२४१६११	०	१६००३६९२	१६८०३८७६.१	१७६४४०६९.९
१३३१४	समपुरक अनुदान	११२५००००	१२५०००००	१५००००००	१५७५००००	१६५३७५००	१७३६४३७५
१३३२१	शसर्त पूँजीगत अनुदान	०		१४४५००००	१५१७२५००	१५९३११२५	१६७२७६८१
कुल जम्मा बाँडफाँड रकम, अन्य आय र अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण		३४९५०२०००	३७८५३१३६६	३७२१२२०००	४०८४२६५९२	४३५६४२९७७	४६४८४५२८५
	आन्तरिक स्रोतबाट प्राप्त हुने वा भएको						
शिर्षक	कर तथा गैर करका दायराहरु			चालु आ.व. को अनुमान रु	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७६/७७	२०७७/७८		२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
११३१३	एकिकृत सम्पत्ति कर		०	०	७५००००	१५०००००	२२५००००

११३१४	भूमि कर (मालपोत)		१३०३०२२	२००००००	१४३३३२४	१५७६६५७	१७३४३२२
११३२१	घर बहाल कर		२४००	९००००	५००००	५५०००	६००००
११३२२	बहाल बिटौरी		१८४०००	०	१८५०००	१९००००	२०००००
११४५१	साना सवारी साधन कर		०	०	२५०००	३५०००	५००००
११६३२	अन्य कर (कवाडी कर) अखेटोपहार, जडिबुटी र जीवजन्तु		०	०	०	०	०
१४१५१	सरकारी सम्पीत्तको बाहाल कर		०	०	०	०	०
१४२१३	अन्य विक्रि बाट प्राप्त		०	०	०	०	०
१४२१९	ढुंगा, बालुवा र गिटी		०	०	०	७५०००	८२५००
१४२२१	न्यायिक दस्तुर		०	०	२५०००	३५०००	३८५००
१४२२४	परिक्षा शुल्क		४९०४८	४००००	०	०	०
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क		०	०	०	०	०
१४२४२	नक्सापास दस्तुर		४२८६१	१०००००	७५००००	७५००००	७५००००
१४२४३	सिफारिश दस्तुर		५०२०९४	७०००००	५५२३०३	६०७५३४	६६८२८७
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर		२२२५८८	३५००००	२४४८४७	२६९३३१	२९६२६५
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर		०	०	०	०	०
१४२४९	अन्य दस्तुर		२६९७९०	१०००००	०	०	०
१४२६५	अन्य क्षेत्रको आय (सामुदायिक वनको विक्रि समेत)		०	४०००००	२०००००	३०००००	३५००००
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत		०	१००००	४००००	४५०००	५५०००
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर		९१३००	१०००००	१००४३०	११०४७३	१२१५२०
१४२५४	रेडियो एफ.एम.		०	०	०	०	०

	दस्तुर ण						
१४२६३	जलस्रोत सम्बन्धि अन्य दस्तुर		०	०	०	०	०
१४५२९	अन्य (माथीका शिर्षकमा नपरेको)		०	०	०	०	०
१४६११	व्यवसाय कर		१०००००	३००००	२०००००	२२००००	२५००००
११६९१	अन्य कर दस्तुर र शुल्क		६१५३२६	७५०००	६७६८५९	७४४५४४	८१८९९९
	बाँडफाँड बाट प्राप्त हुँने रजिष्टेशन दस्तुर		०	५०००	०	०	०
११४७२	विज्ञापन कर		०	०	३००००	३५०००	४००००
१४५२१	पार्किङ्ग तथा फोहर मैला व्यवस्थापन शुल्क		०	०	०	२५०००	३५०००
	जम्मा आन्तरिक राजश्व संकलन रु	०	३३८२४२९	४००००००	५२६२७६३	६५७३५३९	७८००३९३
	गाउँपालिकाको कूल आय	३४९५०२०००	३८१९१३७९५	३७६१२२०००	४१३६८९३५५	४४२२१६५१६	४७२६४५६७८

परिच्छेद ८ अनुगमन तथा मूल्याँकन

योजना प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि योजना तर्जुमाका बेला कार्यान्वयन गर्न प्रस्ताव गरिएका गतिविधिको कार्यान्वयनको अवस्था तथा प्रगति, त्यको प्रभाव तथा असर र जिम्मेवरीमा बसेकाहरुले गरेका प्रयासहरुको लेखाजोखा जति गरिन्छ त्यतिनै योजना प्रभावकारी हुन्छ। तसर्थ यसका लागि प्रभावकारी अनुगमन आवश्यक छ । यो कार्य योजनाको प्रभावकारिताका लागि भरपर्दो अनुगमन जरुरी छ । खास गरी यो योजना कार्यान्वयनमा गाउँपालिका भित्रको अनुगमन समिति लगायत प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजश्व परामर्श समिति र कार्यपालिकाको भूमिका बढि महत्वपूर्ण रहन्छ।

अनुगमनबाट विशेष गरी गाउँपालिकाको राजश्व नीति तथा योजना उचित रुपमा कार्यान्वयन भए नभएको, राजश्व अशुली लक्ष्य अनुरुप भए नभएको, राजश्व प्रशासन तथा सुशासनको गति, आई परेका समस्या तथा समाधानका उपायहरुको खोजी गर्न पनि अनुगमन उपयोगी हुन्छ । त्यसै गरी राजश्व सुधारको गति, राजश्वको पारदर्शिता, समयमै उठेको राजश्व पालिका कोषमा जम्मा भए नभएको जस्ता कुराहरु नियमित अनुगमन गरी उपलब्ध सूचनाहरुका आधारमा आवश्यक रणनीति तथा कार्यनीति बनाउँन पनि अनुगमन सान्दर्भिक रहन्छ। सामान्यतया राजश्वको विषयमा निम्न चक्र प्रभावित रहन्छ।

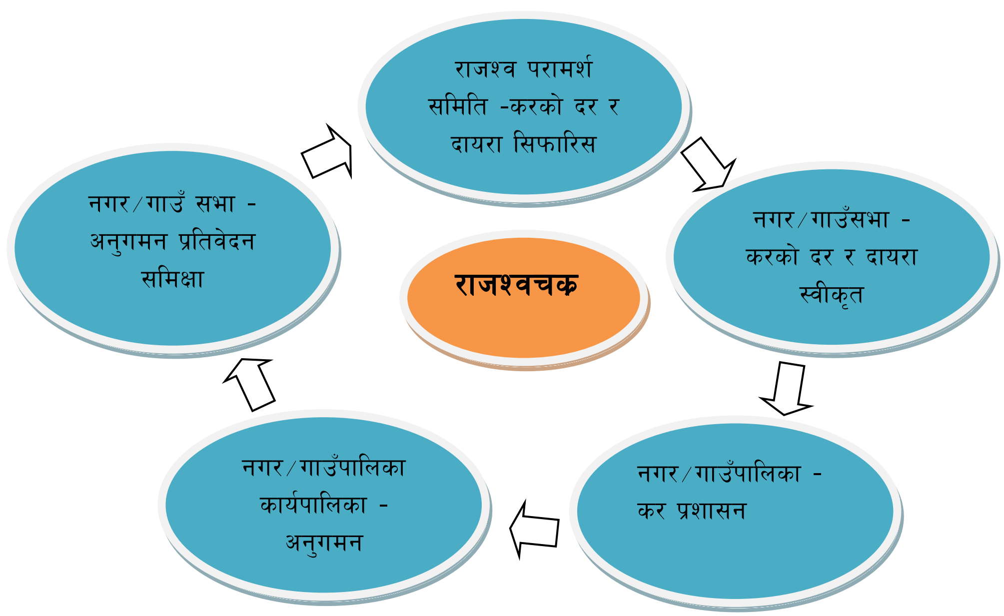

तालिका २५ अनुगमन तालिका

अनुगमनको विषय	अनुगमन गर्ने व्यक्ति वा निकाय	अनुगमनको समय	अनुगमनको प्रकृया
राजश्व संकलनको अवस्था र पालिकाको खातामा जम्माको अवस्था	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजश्व सुझाव समिति, राजश्व शाखा	• दैनिक, • मासिक, • त्रैमासिक र • वार्षिक रुपमा	• स्थलगत अनुगमन • राजश्व खाता निरिक्षण • राजश्व लक्ष्य तथा प्रगति अनुगमन
राजश्व प्रशासन तथा सुशासन अनुगमन	प्रमुख प्रशासकीय आधिकृत	• दैनिक, • मासिक, • त्रैमासिक र • वार्षिक रुपमा	• स्थलगत निरिक्षण • कार्य सम्पादन मूल्याँकन • सूचना तथा अभिलेख • निरिक्षण • लक्ष्य र प्रगतिको तुलना • आई परेका समस्या विश्लेषण र समाधामनका उपाय पहिचान
राजश्व सुधार योजना	कार्यपालिका, राजश्व परामर्श समिति र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	मासिक, त्रैमासिक र वार्षिक	• स्थलगत निरिक्षण • नतीजा मुलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य र प्रगति विश्लेषण • समस्या तथा संभावना पहिचान • अनुगमन प्रतिवेदन तयारी
करदाता तथा राजश्वका कर्मचारी र अन्य शाखाहरु बिच समन्वय र सहकार्य	कार्यपालिका, राजश्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय आधिकृत र राजश्व शाखा	मासिक, त्रैमासिक र वार्षिक	• स्थलगत अनुगमन • समन्वय र सहजिकरण • मार्ग निदेशन सहितको प्रतिवेदन
राजश्व नीति, रणनीति तथा कार्यनीति	गाउँ सभा, कार्यपालिका, राजश्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अभिकृत	त्रैमासिक र वार्षिक	त्रैमासिक तथा वार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य समिक्षा, विश्लेषण र आगामी नीति तथा रणनीति सिफारिस
राजश्व प्रतिवेदन	गाउँ सभा, कार्यपालिका, राजश्व परामर्श समिति र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	त्रैमासिक र वार्षिक	त्रैमासिक तथा वार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य समिक्षा, विश्लेषण र आगामी नीति तथा रणनीति सिफारिस
राजश्व समिक्षा	उप-प्रमुख	त्रैमासिक र वार्षिक	सुझाव सहित आगामी मार्ग चित्र तयार गर्ने

अनुसूचिहरु

अनुसूची १ राजश्व सुधार योजना तयारी क्रममा उपयोग भएका फारमहरु

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
क.	**कर तर्फ**			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पत्ति कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			
	मनोरञ्जन कर			
ख.	**अन्य गैर कर राजश्व**			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्रि			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर विक्रि			
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) विक्रि बापतको आय			
	नक्सापास दस्तुर			
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क			
	वहाल विटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, ट्रेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपप्लायर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			

	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्यायामशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटबजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदि)			
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

२. पालिकाको स्वामित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गा

क.सं.	जग्गा रहेका स्थान	कि.न.	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)
क	स्वामित्वमा रहेको जग्गा				
	कर आउँने नभएको				
ख	भोगचलनमा रहेको जग्गा				
	कर आउँने नभएको				

श्रोत :लुङ्री गा.पा

३. पालिकाको स्वमित्वमा रहेका भवन तथा औजारहरु

क.सं.	स्थान	सम्पत्तिको विवरण	हालको उपभोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)
१.	भवन			
	कर आउँने नभएको			
२	मेसीन औजार			
	कर आउँने नभएको			

श्रोत : *लुङ्गी गा.पा*

४. करमा आधारित सूचनाहरु

क. सम्पत्ति कर सम्बन्धी विवरण

- पालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ……………… गत आ.व. मा कर तिर्ने

  करदाता संख्या : ……………… संकलित रकम : …………………..

ख. भवन सम्बन्धी विवरण

क.सं.	घरको वर्गीकरण	अनुमानित संख्या	बहालमा भएको संख्या	औसत बहाल दर
१.	व्यापारीक प्रयोजनका लागि निर्मित भवन/घरहरु (नोटः व्यापारीक कम्पलेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजि विद्यालय तथा क्यापस आदि)			
२.	औद्योगिक प्रयोजनका भवन/घरहरु			
३.	आवासिय भवन/घरहरु			
४.	कच्ची घरहरु (कच्ची जोडाई तथा छाना)			
५.	अर्ध कच्ची घरहरु (माटोको जोडाई र कंकिट वा स्टिलको छाना भएका)			
६.	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर *(Without RCC Frame Structure)*			
७.	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर *(With RCC Frame Structure)*			
	जम्मा			

श्रोतः

ग. मालपोत (भुमी कर) सम्बन्धी विवरण

- गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ……………… गत आ.व. मा कर तिर्ने

  करदाता संख्या : ……………… संकलित रकम : ………………

- **जग्गा सम्बन्धी विवरण**

क.सं.	जग्गाको किसिम	अनुमानित क्षेत्रफल	औसत मुल्यांकन दर (मालपोत कार्यालयको आधारमा)	कैफियत
१.	शहरी क्षेत्र			
२.	आवासिय क्षेत्र			
३.	कृषी क्षेत्र			
४.	वन तथा अन्य क्षेत्र			
जम्मा				

श्रोत *लुङ्ग्री गा.पा* **:**

घ. सवारी साधन सम्बन्धी विवरण

- पालिकामा दर्ता भएकाजम्मा करदाता संख्या : ……………… गत आ.व. मा कर तिर्ने
  करदाता संख्या : ……………… संकलित रकम : ………………

क.सं.	सवारी साधन	अनुमानित संख्या	कैफियत
१.	अटो रिक्सा, ई रिक्सा		
२.	ठेलागाडा, टाँगा, रिक्सा		
जम्मा			

श्रोतः

ङ. व्यापार व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

- पालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ……………… गत आ.व. मा कर तिर्ने
  करदाता संख्या : ……………… संकलित रकम : ………………

क.सं.	संचालनमा रहेका व्यापार व्यवसायको विवरण	साना लगानी (संख्या)	मझौला लगानी (संख्या)	ठुला लगानी (संख्या)	कैफियत
१.	उद्योग				
२.	वित्तीय संस्था (बैंक, विकास बैंक, सहकारी, विमा आदि)				
३.	व्यापारिक भवन, मल, निजी अस्पताल, संस्थागत कलेज विद्यालय				

४.	डिलर तथा थोक विक्रेता				
५.	अन्य व्यवसायहरु				

श्रोतः

च. प्राकृतिक स्रोतजन्य वस्तु विक्रि

क्र.सं.	उत्पादन/उत्खनन स्थल	वस्तुहरु	कुल उत्खनन योग्य परिणाम	विक्रि मुल्य	संभाव्य निकासी परिमाण
१.		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वहत्तर			
		अन्य			

***श्रोतः** लुङ्ग्री गा.पा*

छ. जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग

क्र.सं.	वस्तुहरु	इकाई	कुल संकलन र व्यवसायिक उपयोग (परिमाण)	अनुमानित मुल्य
क.	जडिबुटी जन्य वस्तुहरु			
ख.	कवाडीजन्य वस्तुहरु			
ग.	जिवजन्तुको हाड, सिँग, खुर, प्वाँख			

श्रोतः

ज. वहाल विटौरी सम्बन्धी विबरण

क.सं.	सम्पत्तिहरु	इकाई	परिमाण	दर
क.	भवन तथा कोठाहरु			
ख.	सार्वजनिक जग्गा			

श्रोतः

झ. पालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा

क.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना (छ /छैन)	हालको अवस्था (आय)
१	फोहरमैला व्यवस्थापन			छ	
२	स्थानीय खानेपानी				
३	बिजुली				
४	धारा				
५	अतिथि गृह				
६	धर्मशाला				
७	पुस्तकालय				
८	सभागृह				
९	ढल निकास				
१०	सडक बत्ति				
११	सार्वजनीक शौचालय				
१२	पार्क				
१३	पौडी पोखरी				
१४	व्यायामशाला				
१५	पर्यटकिय स्थल				
१६	हाट बजार				
१७	पशु बधशाला				
१८	शवदाह गृह				
१९	बसपार्क				
२०	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र				
२१	सिफारिश तथा प्रमाणित				
२२	दर्ता, अनुमाति, नविकरण दस्तुर				
२३	मूल्यांकन सेवा शुल्क				
२४	नक्सापास				
	अन्य				
जम्मा					

श्रोतः

अनुसूची २ विषयगत विश्लेषणको नमूना फाराम

१. राजश्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	**हालको अवस्था**	**नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु**
क) संगठनात्मक व्यवस्था		
राजश्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छ छैन ?		
राजश्व शाखामा कुन तहका कति दरवन्दि छन् ? र हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?		
राजश्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्यविवरण छ की छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई उनीहरुको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रुपमा दिईएको छ छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ ?		
सूचना प्राविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ? (सफ्टवयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)		
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागि के गरिएको छ ?		
राजस्व परिचालनका लागि वडा लाई दिईएको जिम्मेवारी के छ ?		
ख) राजश्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरुको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरु – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, वहाल आदि		
गाँउ/नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरुको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छ ?		
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कत्तिको सहि रुपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन ?		
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरु के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति लिईएको छ ?		
व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?		
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरुमा कसरी लागु गरिएको छ ?		
करदाताहरुलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कत्तिको प्रभावकारी छ ?		
गाँउ/नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था केकस्तो छ ?		

राजश्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष्य तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको व्यवस्था के छ ?		
सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ ?		
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरुलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ्ग वोर्ड, बेव साईट आदि)		
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरुको सहभागीता कस्तो छ ?		
राजश्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरुको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरु आदि)		
राजश्व असुलीमा सरोकार पक्षहरुको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?		
राजश्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?		
आयका स्रोतहरुको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?		
गाँउ/नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?		
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरु कसरी संवोधन भएका छन् ?		

श्रोतः

निश्कर्षः गाँउ/नगरपालिकाले राजश्व परिचालनको अवस्थामा सुधार ल्याउनको लागि लिन सक्ने नीतिगत व्यवस्था क. ख. ग.

श्रोतः

माथि उल्लेखित बाहेक कुनै थप आन्तरिक राजश्व उठाएको भएमा सोको विवरण :

क.

ख.

ग.

- आन्तरिक आय उठाउन सक्ने तर हालसम्म नउठाएका आय शिर्षकहरु तथा सोको परिचालन गर्ने उपाय :

सम्भाव्य भए पनि हालसम्म नउठाएका आय शिर्षकहरु	**लागु नहुनुको कारण**	**परिचालन गर्ने उपाय**

- कर तथा शुल्कको दरमा देखिएका कमी कमजोरी तथा सुधारको उपाय

दररेट निर्धारणमा कमी कमजोरी देखिएका आय शिर्षकहरु	**कारण**	**सुधार गर्ने उपाय**
• हाटबजार सेवा शुल्क		
• पशुवधशाला सेवा शुल्क		

- कुल आय सम्भाव्यता पहिचान (शिर्षकगत रुपमा विश्लेषण गर्ने)

विवरण	**संख्या**	**औषत कर वा शुल्कको दर**	**सम्भाव्य रकम**
ठुला			
मझौला			
साना			
कुल आय सम्भाव्यता			

- खुद आय संभाव्यता पहिचान

विवरण	**रकम**
कुल आय सम्भाव्यता	
खुद आय सम्भाव्यताःकरको दायरामा ल्याउन सकिने (कुल सम्भाव्यताको .... प्रतिशतले हुने रकम)	

- खुद आय संभाव्यता पहिचान (आय ठेक्का)

विवरण	रकम
कुल आय सम्भाव्यता	
करको दायरामा ल्याउन सकिने (कुल सम्भाव्यताको .... प्रतिशतले हुने रकम)	
घटाउने, ठेकेदारको ओभरहेड खर्च (आयको १५ प्रतिशतले हुने रकम)	
घटाउने, ठेकेदारको नाफा (आयको १० प्रतिशत)	
खुद आय सम्भाव्यता (प्रारम्भिक ठेक्का अंक)	

निश्कर्षः

सम्भाव्यता पहिचान पछि आय संकलनमा ठुलो खाडल (GAP) देखिएका आय शिर्षकहरु	खाडल ठुलो हुनुको कारण	समाधानका उपायहरु

अनुसुची ३ आय प्रक्षेपणको ढाँचा

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धिदर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१००००	राजश्व तथा अनुदान								
११०००	कर								
११३००	सम्पत्ती कर								
११३१०	अचल सम्पत्तीमा लाग्ने कर								
११३११	व्यक्तिगत सम्पत्तीमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१२	संस्थागत सम्पत्तीमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१३	सम्पत्ति कर								
११३१४	भूमी कर (मालपोत)								
११३२०	खुद सम्पत्तिमा लाग्ने चालु कर								
११३२१	घर बहाल कर								
११३२२	बहाल विटौरी शुल्क								
११३५०	वित्तीय र पूँजीगत कारोबारमा लाग्ने कर								
११३५१	व्यवसाय कर								
११४००	वस्तु तथा सेवामा आधारित कर								
११४१०	मुल्य अभिवृद्धि कर								
	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर								
१४४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर								
११४२०	अन्तःशुल्क								

१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्त:शुल्क								
११४४०	विशेष सेवामा लाग्ने कर								
११४४२	स्वास्थ्य सेवा कर								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धिदर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
११४४३	शिक्षा सेवा शुल्क : शैक्षिक संस्था								
११४४४	शिक्षा सेवा शुल्क : वैदेशिक अध्ययन								
११४५०	पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर								
११४५१	सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर)								
११४५२	पुर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर								
११४७०	मनोरञ्जन कर								
११४७१	सिनेमा डकुमेन्ट्री								
११४७२	विज्ञापन कर								
११४७३	अन्य मनोरञ्जन कर								
११६००	अन्य कर								
११६१०	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने								
११६१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर								
११६१४	रेडियो, एफ.एम. संचालन दस्तुर								

११६२०	व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने							
११६२१	चालक अनुमती पत्र, सवारी दर्ता किताब सम्बन्धी दस्तुर							
११६३०	कृषि तथा पशुजन्य कारोवारमा लाग्ने कर							
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर							
११६३२	ओखेटोपहारमा लाग्ने कर							
११६९०	अन्य कर							
११६९१	अन्य कर (कवाडी कर)							

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धिदर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१३०००	अनुदान								
१३१००	द्धिपक्षीय वैदेशिक अनुदान								
१३११०	द्धिपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१११	द्धिपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१२०	द्धिपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३१२१	द्धिपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३२००	बहुपक्षीय वैदेशिक अनुदान								
१३२१०	बहुपक्षीय वैदेशिक चालु अनुदान								

१३२११	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२१२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२२०	बहुपक्षीय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान								
१३२२१	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३२२२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३३००	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण								
१३३१०	अन्तरसरकारी अनुदान								
१३३११	समानिकरण अनुदान								
१३३१२	शसर्त अनुदान								
१३३१३	विषेश अनुदान								
१३३१४	समपुरक अनुदान								
१३३१५	अन्य अनुदान								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धिदर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१३३२०	अन्तरसरकारी पूँजीगत अनुदान								
१३३२१	शसर्त पूँजीगत अनुदान								
१३३२२	विशेष पूँजीगत अनुदान								
१४०००	अन्य राजश्व								
१४१००	सम्पत्तिबाट प्राप्त आय								
१४११०	व्याज								
१४१११	वित्तीय निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११२	व्यापारिक निकायबाट पाप्त व्याज								
१४११३	औद्योगिक निकायबाट पाप्त व्याज								
१४११४	सेवामुलक निकायबाट पाप्त व्याज								
१४११९	अन्य निकायबाट पाप्त व्याज								
१४१२०	लाभांश								
१४१२१	वित्तीय निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२२	व्यापारिक निकायबाट पाप्त लाभांश								
१४१२३	औद्योगिक निकायबाट पाप्त लाभांश								
१४१२४	सेवामुलक निकायबाट पाप्त लाभांश								
१४१२९	अन्य निकायबाट पाप्त								

	लाभांश								
१४१५०	भाडा तथा रोयल्टी								
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको बहालबाट प्राप्त आय								
१४१५२	क्यासिनोबाट प्राप्त रोयल्टी								
१४१५९	अन्य स्रोतबाट प्राप्त बाँडफाँड नहुने रोयल्टी								
१४१७०	राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय								
१४१७१	वन रोयल्टी								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धिदर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१४१७२	खानी रोयल्टी								
१४१७३	जलस्रोत रोयल्टी								
१४१७४	पर्वतारोहण रोयल्टी								
१४१७५	पदयात्रा रोयल्टी								
१४१७६	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी								
१४१७७	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन रोयल्टी								
१४१७८	सवारी साधन कर								
१४१७९	अन्य बाँडफाँड हुने राजश्व								
१४२००	वस्तु तथा सेवा विक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१०	वस्तु तथा सेवा विक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२११	कृषी उत्पादनको विक्रिबाट प्राप्त रकम								

१४२१२	सरकारी सम्पत्ती विक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१३	अन्य विक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१६	निजी धारा बापतका शुल्क								
१४२१७	खानेपानी, नहर तथा कुलो उपयोग बापतको शुल्क								
१४२१८	विद्युत्त सेवा शुल्क								
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क								
१४२२०	प्रशासनिक सेवा शुल्क								
१४२२१	न्यायिक दस्तुर								
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२४	परीक्षा शुल्क								
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धिदर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१४२४०	दस्तुर								
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क								
१४२४२	नक्सापास दस्तुर								
१४२४३	सिफारिश दस्तुर								
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर								
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर								
१४२४६	मुल्यांकन दस्तुर								

१४२४९	अन्य दस्तुर								
१४३००	दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३१०	दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४४००	अनुदान बाहेकको हस्तान्तरण								
१४४१०	चालु हस्तान्तरण								
१४४११	चालु हस्तान्तरण								
१४४२०	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४४२१	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४५००	विविध राजश्व								
१४५१०	चालु दावी तथा अन्य शुल्कहरु								
१४५११	बीमा दावी प्राप्ती								
१४५२०	अन्य राजश्व								
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क								
१४५२२	साना सवारी कर								
१४५२३	लगत सहभागिता								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धिदर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१४५२९	अन्य राजश्व (विविध आय)								
१४५३०	पूँजीगत राजश्व								
१४५३१	सरकारी घर, जग्गा, गुडविल विक्रिबाट प्राप्त आय								
१५०००	बेरुजु								
१५१००	बेरुजु								
१५११०	बेरुजु								
१५१११	बेरुजु								
३३०००	दायित्व								
३३१००	आन्तरिक दायित्व								
३३१९०	खुद आन्तरिक ऋण								
३३१९१	ऋण पत्र मार्फत् प्राप्त ऋण								
३३१९२	अन्य आन्तरिक सरकारबाट प्राप्त ऋण								
३३१९३	अन्य संघ संस्थाबाट प्राप्त ऋण								
३३२००	वाह्य वित्तीय दायित्व								
३३२४०	खुद वदेशिक ऋण								
३३२४१	वैदेशिक ऋणको प्राप्ति								
	जम्मा राजश्व, अनुदान तथा दायित्व								

अनुसुची ४ राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी कार्यशालामा उपस्थित सहभागीहरु

आज मिति २०७८/१०/०५ गते लुङग्री गाउँपालिका को राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारीको क्रममा गाउँपालिका को अध्यक्षको अध्यक्षतामा सो कार्ययोजना सम्बन्धि अनुशिक्षण कार्यशाला तपशिल महानुभावको उपस्थितिमा सम्पन्न भयो ।

सि.नं.	नाम थर	पद	फोन नं.
१.	श्री दुर्गा बहादुर खड्का	अध्यक्ष	९८५७८२२३१२
२.	श्री भिमकला बुढाथोकी क्षेत्री	उपाध्यक्ष	९८४७९५४९१७
३.	श्री बद्री प्रसाद शर्मा वाग्ले	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	९८५७८५४७८६६
४.	श्री नेम बहादुर खड्का	वडा नं. ३ अध्यक्ष	
५.	श्री ईश्वरी प्रसाद खनाल	अधिकृत	९८५७८७७०३९
६.	श्री त्रिलोचन सुवेदी	रोजगार शाखा	९८४८१३३३३१
७.	श्री कल्पना सुवेदी	स.म.वि.नि.	९८४७९८२६१९
८.	श्री लितमा कामी बि.क.	का.पा.स.	९८४८५०८०६८
९.	श्री टेक बहदुर सुनार	का.पा.स.	९८४४९५०१४९
१०.	श्री अमृत घर्तीमगर	का.पा.स.	९८५१०६३९९७
११.	श्री खौमली घर्तीमगर	का.पा.स.	९८४०७४१०७३
१२.	श्री गौसरा घर्तीमगर	का.पा.स.	९८४४९११०६३
१३.	श्री खमिसरा बस्नेत	का.पा.स.	९८६४०३९१५९
१४.	श्री सुन्दर बहादुर घर्ती	एम.आई.एस अपरेटर	९८४४९१६८९२
१५.	श्री कमला महरा	ना.प्रा.सु.	९८४७९४९९२८
१६.	श्री बरुण प्रसाद राजवंशी	ईन्जिनियर	९८५११७५३२३
१७.	श्री बसन्त न्यौपाने	लेखापाल	९८५७८४३४३३
१८.	श्री भरतकुमार थापा	वडा नं. ५, वडा अध्यक्ष	९८५७८२४४३६
१९.	श्री हर्क नारायण गिरी	वडा नं. ७, वडा अध्यक्ष	९८४४९४१७८६
२०.	श्री शिव प्रसाद के.सी	वडा नं. ४, वडा अध्यक्ष	९८६९१०३४६१
२१.	श्री मति पुन	वडा नं. १, वडा अध्यक्ष	९८६८३६४८११
२२.	श्री यमलाल विस्ट क्षेत्री	वडा नं. ६, वडा अध्यक्ष	९८५७८५०४४४

अनुसुची ५ राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारीको क्रममा लिइएका तस्वीरहरु

लुङ्ग्री गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजनाको तर्जुमाको क्रममा लिइएका तस्वीरहरु तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

प्रस्तुत
लुङ्ग्री गाउँपालिका
लुम्बिनी प्रदेश, रोल्पा

प्रस्तुतकर्ता
गोरखकाली मनकामना अध्ययन अनुसन्धान केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर